

**RETORISET KEINOT JA HUUMORI MARIA LAAKSON
TEOKSESSA *TALTUTA KLASSIKKO!***

Lotta Pekkala
Maisterintutkielma
Suomen kieli
Kieli- ja viestintätieteiden
laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2021

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä Lotta Pekkala	
Työn nimi Retoriset keinot ja huumori Maria Laakson teoksessa <i>Taltuta klassikko!</i>	
Oppiaine Suomen kieli	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Syksy 2021	Sivumäärä 48
Tiivistelmä <p>Lasten ja nuorten lukutaitoa ja -motivaatiota pidetään heikentyneisydessään huolestuttavana ilmiönä nyky-Suomessa. Avainasemassa lukutaidon kehittämisessä on lapsille ja nuorille suunnattu ja heitä kiinnostava kirjallisuus. Lukutaidosta ja lukuharrastuksesta puhuttaessa korostuu kuitenkin usein pelkkä kaunokirjallisuus, ja kirjallisuuden toinen merkittävä haara, tietokirjallisuus, jää sivuun. Tämä tutkielma tarkastelee, miten nuoriin lukijoihin pyritään vaikuttamaan lapsille ja nuorille suunnatussa tietokirjallisuudessa retoristen keinojen ja huumorin kautta. Tutkimusaineistona toimii Maria Laakson vuonna 2019 julkaistu lasten ja nuorten tietoteos <i>Taltuta klassikko!</i> Tutkimus perustuu seuraaviin tutkimuskysymyksiin: 1) Millaisin retorisin keinoin kohdeyleisöön pyritään vaikuttamaan? 2) Miten retoristen keinojen käyttö luo vaikuttavuutta tekstiin? 3) Millaiset retoriset keinot rakentavat huumoria tekstissä?</p> <p>Tutkielmassa hyödynnetään uuden retoriikan ja huumorin tutkimusalojen tietoa sekä teoriataustaa pohjustaessa että aineistoa analysoidessa. Analyysimenetelmänä toimii retorinen analyysi, jonka kautta aineistosta nostetaan esiin retorisia keinoja ja analysoidaan niiden vaikuttavuutta nuoren lukijan näkökulmasta. Huumoria ei käsitellä tutkimuksessa yhtenä retorisenä keinona, vaan aineiston laajempaan sävynä, jota retoriset keinot rakentavat. Samalla huumori kuitenkin nähdään myös olennaisena keinona vaikuttaa nuoriin.</p> <p>Aineiston analyysin perusteella selviää, että nuoriin pyritään vaikuttamaan hyödyntämällä useita eri retorisia keinoja. Aineistossa hyödynnetyistä retorisista keinoista korostuvat metaforan, väritysvärien ilmaisujen, rinnastusten ja esimerkkien, puhekielen, maksiimien sekä puhuttelun käyttö. Retoristen keinojen käytön vaikuttavuus perustuu siihen, että ne hyödyntävät nuorille tuttuja ilmiöitä ja nuorten kielenkäyttöön yhdistettävää kieltä. Huumori rakentuu retoristen keinojen käytön myötä, ja näyttäytyy tekstissä vaihtelevasti ironiana ja rekisterin rikkoutumisen seurauksena muodostuvana huumorina. Tutkimustulosten perusteella voidaan siis todeta, että nuoriin kohdeyleisöön pyritään vaikuttamaan suhteuttaen tietotekstiä heidän omaan elämäänsä useiden retoristen keinojen kautta.</p>	
Asiasanat retoriikka, retoriset keinot, huumori, inkongruenssiteoria, lasten ja nuorten tietokirjallisuus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muut tiedot	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuksen tausta	1
1.2	Tutkimuskysymykset	2
1.3	Aiempi tutkimus	3
2	RETORIIKANTUTKIMUS	7
2.1	Uusi retoriikka	7
2.2	Retoriset keinot	9
2.2.1	Metafora	10
2.2.2	Värittävät ilmaukset	11
2.2.3	Rinnastus ja esimerkki	12
2.2.4	Puhekieliset ilmaukset	12
2.2.5	Maksiimit	13
2.2.6	Puhuttelu	14
2.3	Huumori vaikuttamisen keinona	15
3	AINEISTO JA MENETELMÄT	18
3.1	Retorinen analyysi	18
3.2	Aineiston esittely	19
4	ANALYYSI	21
4.1	Metafora	21
4.2	Värittävät ilmaukset	23
4.3	Rinnastus ja esimerkki	25
4.4	Puhekieliset ilmaukset	29
4.5	Maksiimit	33
4.6	Puhuttelu	37
5	PÄÄTÄNTÖ	40
5.1	Tulokset	40
5.2	Pohdinta	43
	LÄHTEET	46

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

Lasten ja nuorten heikentyneestä lukutaidosta ja kiinnostuksesta lukemista kohtaan ollaan nyky-yhteiskunnassamme jatkuvasti huolissaan. Siinä missä suomalaiset nuoret ennen loistivat PISA-tutkimuksissa, nykyään heikkoja lukijoita on määrällisesti runsaasti enemmän kuin vahvoja lukijoita. Ilmiö on huolestuttava erityisesti sen takia, että nykyään vaaditaan entistä monipuolisempaa lukutaitoa, jotta pärjää yhteiskunnassa. (OPH 2019.) Yhtenä lukutaidon nousun mahdollisuutena voidaan pitää nuorille suunnattua ja mahdollisimman monia nuoria kiinnostavaa kirjallisuutta.

Kirjallisuuden käsitteen omaksutaan valitettavan usein viittaavan pelkkään kaunokirjallisuuteen, vaikka kokonaisvaltaisen ja monipuolisen lukutaidon tavoittelu merkitsee myös monien muiden tekstilajien hallintaa. Lasten ja nuorten lukemista ja siihen motivointia tarkastellessa onkin hyvä muistaa, että heille suunnattu kirjallisuus ei rajoitu ainoastaan kaunokirjallisuuteen. Tämän tutkielman tarkastelun kohteena onkin lapsille ja nuorille suunnatun kirjallisuuden toinen päähaara, tietokirjallisuus.

Tietokirjallisuutta on tutkittu kaunokirjallisuutta merkittävästi vähemmän, mikä osaltaan kertonee näiden kahden kirjallisuuden haaran valta-asemasta. Yleistajuisten lukijoiden keskuudessa kaunokirjallisuus usein näyttäytyykin suositumpana kirjallisuuden muotona. Vaikka kaunokirjallisuutta luettaisiin enemmän, Suomessa tietokirjallisuutta kuitenkin julkaistaan vuosittain runsaasti enemmän (Kansalliskirjasto 2021). Tilastojen mukaan tietokirjallisuuden asema on kuitenkin viime vuosien aikana eheytynyt ja saavuttanut vakiintuneemman aseman myydyimpien kirjojen joukossa. Myös lasten ja nuorten luetuimpien kirjojen listoilla on esiintynyt viime vuosina useita heille suunnattuja tietoteoksia. (Kirjakauppaliitto 2021.)

Tietokirjallisuuden lukemista voidaan pitää olennaisena lukutaidon kartuttajana. Lukiessa kehittyy sekä kirjoitetun tiedon vastaanottamisen taito että kriittinen ote lukemiseen. Tietokirjallisuuden voidaan myös nähdä olevan merkittävä osa kulttuuriamme; sen lisäksi että se kertoo tiedosta ja sen merkityksestä vallitsevassa yhteiskunnassamme se rakentaa osaltaan käsityksiämme maailmasta (Hiidenmaa 2017). Tietokirjallisuuden kautta lapset ja nuoret saavat siis tietoa kutakin kiinnostavista aiheista, sillä tietokirjallisuutta on kirjoitettu lukuisista eri aiheista.

Tietokirjallisuuden tehtävä on nimensä mukaisesti välittää tietoa tietystä aiheesta lukijalleen. Jotta yleisö saadaan vakuuttuneeksi teoksen sisällöstä ja sen tarjoamasta tiedosta, on lukija pystyttävä vakuuttamaan tekstin kielen kautta. Koska lapsille ja nuorille suunnattu tietokirjallisuus on kohdistettu nimenomaan lapsille ja nuorille, on kohdeyleisö tällöin otettava huomioon tekstissä ja kielessä. Kiinnostavaa onkin tarkastella, millaisin kielellisin keinoin juuri lapsiin ja nuoriin pyritään vaikuttamaan heille suunnatussa tietokirjallisuudessa tavoitteena lukutaidon ja -motivaation edistäminen. Tässä tutkielmassa tarkastelenkin lapsille ja nuorille suunnattua tietokirjallisuutta retoriikan tutkimuksen kautta. Retoriikalla tarkoitetaan vaikuttamaan pyrkivää kielenkäyttöä, jossa tietoisilla kielellisillä valinnoilla on merkitystä. Näitä kielellisiä valintoja kutsutaan retoriseksi keinoiksi. (Jokinen 1999: 126.)

Perinteisesti lienee ajateltu, että tietokirjallisuuden vaikuttavuus perustuu kielen asiatyylisyydelle, jossa huomiota herättäville retorisisille keinoille ei juuri ole ollut tilaa. Nykyään voimme kuitenkin huomata, että informoivan sisällön ja lukijaa viihdyttävän kielen ei tarvitse sulkea toisiaan pois. Päinvastoin, varsinkin kun on kyse lapsille sekä nuorille suunnatussa kirjallisuudesta ja heidän lukumotivaationsa tukemisesta. On siis merkittävää tutkia ja tarkastella juuri tietokirjallisuutta lasten ja nuorten lukuinnon kehittämisen kannalta.

1.2 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen myötä tarkastelen, miten retoriikka ja sen kautta rakentuva huumori ilmenevät lapsille ja nuorille suunnatussa tietokirjallisuudessa. Tutkin ilmiötä aineistonani Maria Laakson teos *Taltuta klassikko !*, jota esittelen tarkemmin kolmannessa luvussa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisin retorisin keinoin lapsiin ja nuoriin pyritään vaikuttamaan heille suunnatussa tietokirjallisuudessa. Tavoitteen saavuttamista tukemaan olen asettanut seuraavat tutkimuskysymykset:

- 1) Millaisin retorisin keinoin kohdeyleisöön pyritään vaikuttamaan ?

- 2) Miten retoristen keinojen käyttö luo vaikuttavuutta tekstiin ?
- 3) Millaiset retoriset keinot rakentavat huumoria tekstissä ?

Ensimmäisen kysymyksen kautta pyrin erittelemään, mitä retorisia keinoja aineistosta nousee esiin, ja sitä kautta analysoimaan, mitkä retoriset keinot korostuvat tekstin halutessa vaikuttaa juuri nuoriin lukijoihin. Toinen kysymys keskittyy tarkastelemaan merkityksiä retoristen keinojen taustalla eli miten ne vaikuttavat lukijaan. Kolmannen tutkimuskysymyksen kautta tarkastelen, miten humoristinen sävy rakentuu retoristen keinojen käytön myötä ja millaiset retoriset piirteet luovat sitä.

Vastaamalla asettamiini tutkimuskysymyksiin hahmottuu kattava kuva kielellisistä keinoista, joilla lapsiin ja nuoriin pyritään vaikuttamaan heille suunnatussa tietokirjallisuudessa. Vahvana ennako-oletuksena on, että retoristen keinojen käytön yhtenä tarkoituksena on luoda humoristista sävyä tietotekstiin, ja siksi huumori esiintyykin yhtenä tutkielmani tarkastelun kohteena. Sen lisäksi että huumori toimii aineiston niin sanottuna laajempänä sävynä, näyttäytyy se tutkimuksessani yhtenä niistä keinoista, joilla pyritään vaikuttamaan nuoriin. Tutkimukseni selvittääkin, millä retorisisilla keinoilla huumoria luodaan ja miten, kun teos suuntautuu juuri nuorille lukijoille. Näin ollen tutkimuksessani retoriikka ja huumori yhdistyvät teoreettiseksi lähtökohdakseni, sillä tutkimusasetelmani pääajatuksena on, että huumori syntyy retoristen keinojen käytön myötä aineistossani.

Etenen tutkimukseni esittelyssä seuraavasti: seuraavassa alaluvussa esittelen tutkimukseeni liittyvistä aiheista tehtyä aiempaa tutkimusta, johon tutkielman lopuksi vertaan omia tuloksiani. Toisessa luvussa avaatan tutkimukseni teoreettista viitekehystä, joka koostuu retoriikan tutkimuksesta ja huumorin tutkimuksesta. Kolmannessa luvussa esittelen tutkimusaineistoni ja -menetelmäni. Neljäs luku keskittyy tutkimusaineiston analysointiin sivuten tutkimustuloksia. Viidennessä luvussa esittelen lopulliset tutkimustulokseni ja päätän tutkielmani loppupohdintaan.

1.3 Aiempi tutkimus

Kuten jo mainitsin, tietokirjallisuutta on tutkittu kielentutkimuksen kentällä melko niukasti. Oman tutkimukseni osalta toivonkin täyttäväni tietokirjallisuuden kielitieteelliseen käsittelyyn kohdistuvaa tutkimusaukkoa. Myöskään retoriikan tutkimusta, joka kohdistuisi yksinomaan nuoriin vaikuttamisen tarkasteluun, ei juurikaan ole tehty. Seuraavaksi esittelen kuitenkin muutamia tutkimuksia, joiden näen tietyin osin liittyvän omaan tutkimukseeni, ja siten toimivan tutkimukseni taustatukena.

Tietokirjallisuutta, tarkemmin opaskirjallisuutta, on tutkittu aiemmin yhdistäen diskurssitutkimus johonkin toiseen tutkimusalaan. Esimerkiksi Tainio (1999: 2) on

tarkastellut parisuhdeoppaiden sukupuolidiskurssien rakentumista hyödyntäen kriittistä diskurssintutkimusta sekä naistutkimusta. Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää, miten kotimaisissa parisuhdeoppaissa tuotetaan ja käytetään sukupuolidiskursseja kielellisin keinoin. Tutkimus perustuu ajatukseen, että kieli heijastaa aina kontekstinsa maailmankuvaa ja samalla muovaa sitä. Kielellä on siis tärkeä sosiaalinen rooli merkitysten ja maailmankuvan tuottajana. Täten tutkimus tarkastelee myös, millaista maailmankuvaa tietoteokset heijastavat kielellisillä valinnoillaan. (Tainio 1999: 2, Fairclough 1989: 91–93.)

Tainion tutkimustuloksissa nousee esiin, että keskeisimpänä yhtäläisyytenä aineiston oppaiden välillä esiintyy sukupuolten välisen eron korostaminen. Samalla korostetaan myös yksittäisen sukupuolen edustajien samankaltaisuutta sukupuoleen vedoten. Tutkimuksen seurauksena todetaan myös, että suuressa osassa oppaita mies mainitaan naista useammin niin otsikoissa kuin lukujen ja kappaleidenkin aluissa. Järjestyksen voidaan nähdä viittaavan vallitsevan kulttuurin käsitykseen siitä, kumpi koetaan tärkeämmäksi ja esitetään siksi ensin. Näin ollen miehet näyttäytyvätkin aineistossa aktiivisina toimijoina ja naiset puolestaan passiivisina kokijoina. (Tainio 1999: 2, 7–8, 11, 17.)

Tuloksiin on päädytty Tainion (1999: 2) mukaan tarkastelemalla aineiston otsikoita, sukupuolinimikkeitä ja niiden sijoittumista lauseiden semanttisiin rooleihin. Tuloksien mukaan parisuhdeoppaiden nähdään sekä heijastavan että tuottavan yhteiskunnallista maailmankuvaa ja arvojärjestelmiä mitä tulee sukupuolittuneisuuteen. Tuloksia voidaan peilata laajemmin opaskirjallisuuden tekstilajiin ja nähdä opas- ja tietokirjallisuus ylipäättään merkitysten kuvastajana sekä luojana.

Myös Lyons ja Griffin (2003: 1629) ovat tutkineet opaskirjallisuutta diskurssintutkimuksen kautta kohdistuen tarkastelunsa representaatioiden ja hallitsevien diskurssien käsittelyyn. Tutkimus keskittyy vaihdevuosien ja naisten kehojen representoitumiseen naisille suunnatussa opaskirjallisuudessa. Tutkimuksen tavoitteena on siis selvittää, miten opaskirjallisuudessa puhutaan ja välitetään mielikuvaa keski-ikäisten naisten kehoista ja vaihdevuosista. Tässäkin tutkimuksessa tietokirjallisuutta tarkastellaan siis sen kielen ja sitä kautta rakentuvien käsitysten kautta.

Tutkimustulosten mukaan vaihdevuosista puhutaankin niitä käsittelevissä opaskirjoissa useiden eri diskurssien kautta. Asiaa käsitellään muun muassa lääketieteellisen, luonnollisuuden, hämmennyksen, muutoksen ja hallitsemisen diskurssien kautta. Myös tutkimuksen kohteena ollut naisten kehoa representoitiin liittämällä se samoihin diskursseihin. Esimerkiksi kun puhutaan vaihdevuosista hämmennyksen diskurssin kautta, samalla naisten keho representoidaan monimutkaisena. Edellä mainitusta joukosta käytetyimmiksi diskursseiksi aineistossa nousivat kuitenkin kaksi ensimmäistä. Aineistossa esiin nousseet diskurssit muodostuivat muun muassa niihin liitettävien sanavalintojen myötä. (Lyons & Griffin 2003: 1634–1639.)

Vaikka omassa tutkimuksessani keskitynkin retoriikan tarkasteluun, on olennaista tiedostaa ja nähdä tietokirjallisuuden luonne maailmankuvan ja sen käsitysten rakentajana ja muokkaajana. Edellä esittelemissäni tutkimuksissa korostuukin merkitysten rakentuminen kielen kautta, ja sitä käsittelen osittain omassa tutkimuksessanikin retoristen keinojen kautta rakentuvan vaikuttamisen ja huumorin myötä.

Lähemmäs omaa tutkimusasetelmaani osuvaa ohjailevaa retoriikkaa tietokirjallisuudessa on tutkinut Lehtimäki vuoden 2019 pro gradu -tutkielmassaan. Tutkimus kohdistuu tekoälyä käsittelevään tietokirjallisuuteen, ja tutkimuksen tavoitteena onkin retoriikan tutkimuksen kautta tarkastella puhujakuvan muodostumista eli puhujan ja lukijan välisen luottamuksen rakentumista tietoteoksessa. Tarkastelun kohteena ovat siis ne retoriset valinnat, joilla puhuja luo vakuuttavuutta teokseensa. Lehtimäki mainitsee myös yhdeksi tutkimuksensa tavoitteeksi halun osoittaa kriittisen lukutaidon merkityksen tietokirjallisuuden tarkastelussa, sillä on tärkeää osata havaita miten ja missä muodossa tietoa lukijalle tarjotaan. (Lehtimäki 2019: 1–3.)

Tutkimuksen keskeisimpänä tuloksena ilmeneekin, että puhujan ja lukijan välistä luottamussuhdetta ei juurikaan rakenneta teoksessa, vaan sen oletetaan olevan olemassa. Puhujakuva rakentuukin teoksessa ylivertaisena, eikä sen kyseenalaistamiselle anneta juurikaan tilaa. Tieteestä ja tekoälystä kerrotaan siis olettaen, että lukija luottaa jo valmiiksi kertojaansa. (Lehtimäki 2019: 89–91.) Tällaista puhujakuvaa tukee Lehtimäen (2019: 31) mukaan retoristen keinojen runsas käyttö. Muun muassa kolmiportaisuus, puhuttelu, huumori, retoriset kysymykset, toisto ja arvottaminen nousevat aineistossa esiin toistuvana retoriikkana.

Vaikka Lehtimäen tutkimus poikkeakin osittain oman tutkimukseni tarkoituksesta keskittymällä teoksen eetokseen, on tutkimusasetelmissa paljon samaakin. Lehtimäki tarkastelee tutkimuksessaan niitä kielellisiä piirteitä, joilla pyritään tarkoituksemukaisesti ohjailemaan lukijaa vaikuttamaan luetusta ja luottamaan kertojaan. Samoin tarkastelen omassa tutkimuksessani niitä kielellisiä piirteitä, joilla pyritään vaikuttamaan nuoriin lukijoihin.

Lukio-opiskelijoiden argumentaatiotaitoja puolestaan on tutkinut Härmä vuoden 2021 tutkimuksessaan. Tutkimuksessa tarkastellaan lukiolaisten kriittiseen ajatteluun sisältyviä argumentaatiotaitoja heidän tuottamiensa maantiedon kurssin opintopäiväkirjojen kautta. Tutkimuksen tavoitteena on ollut kartoittaa opiskelijoiden argumentaatiotaitojen esiintyvyyttä sekä niiden laatua, ja sitä kautta kehittää menetelmiä, joilla parantaa sekä kriittistä ajattelua että argumentaatiotaitoa niin opiskelijan kuin opettajankin eduksi. (Härmä 2021: 24–25.)

Oman tutkimukseni kannalta mielenkiintoista on, että tutkimuksen keskeisimmissä tuloksissa ilmenee, että retorisia keinoja hyödynnetään runsaasti argumentaation tukena. Retorisia keinoja käytetäänkin Härmän (2021: 10, 94) mukaan lähes yhtä paljon kuin itse tekstin väitteiden argumentaatiota. Argumentaatiota tukevista

retorisista keinoista korostuvat käyttöasteensa vuoksi väitteiden todennäköisyyttä ja uskottavuutta korostava sekä kyseenalaistava retoriikka. Toiseksi eniten väitteiden tukena hyödynnetään todellisia ja retorisia kysymyksiä, joista jälkimmäinen korostuu ensimmäistä enemmän. Lisäksi muutammat lukio-opiskelijat hyödyntävät argumentaationsa tukena tunneilmauksia, jotka korostavat osaltaan näkemystä väitteestä. (Härmä 2021: 112–117.)

Vaikka Härmän tutkimusasetelma ei liity siihen, kuinka lukio-opiskelijoihin pyritään tiettyssä tekstissä vaikuttamaan, linkittyy tutkimus silti omaan tutkimukseeni. Lukio-opiskelijoita voidaan nimittää nuoriksi, joista tutkimusaineistoni kohdeyleisö koostuu. Samoin heidän tuottamiaan maantiedon tekstejä voidaan pitää tekstilajiltaan tietotekstin omaisina. Nuorten vaikuttamiseen pyrkivää retoriikkaa tietoteoksessa tutkiessa onkin merkittävää tietää, että nuoret ovat tietoisia retoristen keinojen käytön voimasta tietoteksteissä. Härmän tutkimustulosten kautta selviääkin, millaisia retorisia keinoja nuoret itse käyttävät pyrkiessään argumentoivaan ja vaikuttavaan tekstiin. Tutkimustuloksia on siis mahdollista suhteuttaa omiini tarkastellen, löytyykö nuorten vaikuttamisesta ja nuoriin vaikuttamisesta samoja piirteitä.

2 RETORIIKANTUTKIMUS

Tässä luvussa avaan tutkimukseni taustalla toimineita teorioita, joissa yhdistyvät retoriikantutkimus ja huumorintutkimus. Koska tutkimusasetelmani pohjalta tarkastelen nuoriin vaikuttavaa retoriikkaa ja sitä, miten retoristen keinojen käytöllä luodaan huumoria, tarvitsen molempia tutkimussuuntauksia tutkimukseni tueksi. Aloitan esittelemällä retoriikan käsitettä ja sen tutkimussuuntausta. Katsauksen jälkeen esittelen tutkimukseni kannalta olennaisimpia retorisia keinoja eli niitä retoristen keinojen muotoja, jotka nousevat esiin tutkimusaineistossani. Sitten siirryn käsittelemään huumorin käsitettä keskittyen jälleen erityisesti niihin huumorin muotoihin ja teorioihin, jotka ovat olennaisia tutkimusaineistoni kannalta.

2.1 Uusi retoriikka

Retoriikalla on perinteisesti tarkoitettu taitoa puhua koristeellisesti ja siten, että yleisö vakuuttuu kuulemastaan. Retoriikan käsite syntyiikin jo antiikin Kreikassa, jossa poliittinen elämä edellytti vakuuttavan kaunopuheisuuden hallintaa. (Haapanen 1996: 23, Knuutila, Niiniluoto & Thesleff 1997: 5.) Vakuuttavaa puhetaitoa tarvittiin esimerkiksi, jos halusi merkittävästi osallistua poliittisiin kokouksiin, oikeudenistuntoihin tai puhekilpailuihin (Kakkuri-Knuutila 2004: 235). Vakuuttava kielenkäyttö toi siis puhujalleen valtaa.

Sittemmin retoriikan traditio on laajentunut niin sanotun puheopin tarkastelusta myös kirjoitetun kielen ja sen vaikuttavuuden tarkasteluun. Nykyään retoriikasta puhuttaessa voidaankin tehdä jako klassisen retoriikan ja uuden retoriikan välillä. Suuntauokset poikkeavat toisistaan niin tutkimuskohteiltaan kuin -tavoiltaan: klassinen retoriikka keskittyy puhutun kielen tarkasteluun, kun taas uusi retoriikka tutkii kirjoitettua kieltä. (Mäntynen & Säaskilahti 2012: 195–196.) Kyseessä on siis

kielentutkimuksen ala, jonka keskiössä ovat vakuuttaminen ja vaikuttaminen erilaisin kielellisin keinoin.

Tutkimukseni kohdistuu retoriikan jälkimmäiseen suuntaukseen eli vaikuttavuuden ja vakuuttamisen tarkasteluun kirjoitetussa kielessä. Siispä sivuutan tässä teoria-katsauksessa klassisen retoriikan tarkastelun kohteen puheopin ja sen periaatteet. Sen sijaan keskityn avaamaan hyödyntämäni *uuden retoriikan* periaatteita. Siinä missä klassinen retoriikka merkitsi taitoa puhua tai kirjoittaa koristeellisesti, retoriikan uusi suuntaus keskittyy juuri vaikuttavuuteen ja siihen pyrkimiseen kielenkäytön tarkastelussa. Toki klassinen retoriikka vaikuttaa edelleen osaltaan uuden retoriikan taustalla, sillä perusajatus tutkimussuuntauksilla on sama. (Mäntynen & Säaskilahti 2012: 195).

Perelman (1996: 181) kutsuu retoriikan uutta suuntausta suostuttelun teoriaksi tarkoittaen, että retoriikan tavoitteena on aina yleisöön vaikuttaminen ja sitä kautta suostuttelu tiettyyn toimintaan tai ajatteluun. Näin ollen Perelmanin mukaan kaiken kielenkäytön, joka pyrkii jollakin tavalla suuntaamaan yleisönsä ajattelua, herättämään tunteita tai ohjaamaan toimintaa voidaan nähdä kuuluvan retoriikkaan. Saman näkemyksen mukaan siis kaikki, jota ei voida nähdä neutraalina tai yleispätevänä viestintänä lukeutuu retoriikan alueelle.

Uusi retoriikka kytkeytyykin diskurssintutkimuksen periaatteisiin, joiden mukaan kieli ei vain heijasta todellisuutta vaan myös rakentaa sitä. Kieli luo merkityksiä erilaisin valinnoin osana sosiaalista toimintaa. (Suoninen 1999: 17.) Vaikuttavuuteen pyrkivyytensä vuoksi retoriikka nähdään siis myös sosiaalisena toimintana, jonka kautta rakennetaan todellisuutta. Retorisilla valinnoilla voidaan vaikuttaa siihen, miten jostakin seikasta puhutaan ja millainen kuva siitä lukijalle täten muodostuu. Retoriikassa kiteytyykin täten kielellä vaikuttamisen ydin. Näin ollen retoriikka rakentaa ja muokkaa käsityksiämme maailmasta kielen kautta. (Mäntynen & Säaskilahti 2012: 200.)

Koska uusi retoriikka suuntautuu vahvasti juuri vaikuttamisen tarkasteluun, on sillä selkeä ja jopa sidottu yhteys argumentaation tutkimukseen. *Argumentaatiolla* tarkoitetaan retoriikan lailla yleisöön vetoamista siten, että argumentin esittäjä saa yleisön puolelleen ja hyväksymään esitetyn argumentin. Retoristen keinojen lisäksi tekstin vakuuttavuutta usein rakennetaankin erilaisin argumentein, ja useimmiten erilaiset argumentaatiotekniikat ja retoriset keinot rakentuvatkin samoista elementeistä toisiaan tukien. (Mäntynen & Säaskilahti 2012: 196.) Retoriikkaa tarkastellessa argumentaation käsitettä ei siis voida kokonaan sivuuttaa. Koska tutkimukseni ei kuitenkaan tarkastele tekstiä, joka vahvoihin argumentein argumentoisi jonkin asian puolesta tai vastaan, painottuu tutkimukseni erityisesti retoriikan lähtökohtien mukaiseen tekstianalyysiin. Fokuksessa on siis kieli ja sen vaikutus tekstin kokonaiskuvaan.

Retoriikassa ja sen tutkimuksessa tekstin ja yleisön suhde on tärkeässä asemassa. Yleisö määrittäytyy sen mukaan, keille teksti on suunnattu eli keihin tekstillä pyritään

vaikuttamaan. Käsitys yleisöstä voidaan jakaa *universaaliyleisöön* eli keihin tahansa kuulijoihin tai lukijoihin sekä *erityisyleisöön* eli ennalta tiedossa olevaan yleisöön, jonka odotukset tiedetään. Kun halutaan vaikuttaa erityisyleisöön, voidaan hyödyntää tunteisiin vetoavaa retoriikkaa, joka liittyy juuri heidän odotuksiinsa. Universaaliyleisöön puolestaan tulee vaikuttaa järkeen vetoavin retorisiin keinoin, koska yleisö on ikään kuin määrittelemätön. (Summa 1998: 67–68.)

Perelman lähestyy vakuuttamisen keinoja kahdesta näkökulmasta: argumentaation lähtökohtien ja argumentoinnin tekniikoiden kautta, joissa molemmissa korostuu yleisön merkitys. Lähtökohdilla tarkoitetaan tilannetta edeltäviä niin sanottuja esisopimuksia ja taustaoletuksia, joiden pohjalta voidaan ikään kuin päätellä, kuinka yleisöä voidaan ja kannattaa lähestyä. Tekniikoilla puolestaan tarkoitetaan niitä kielen mahdollisuuksia, joilla argumenttien uskottavuutta tuetaan. (Perelman 1996: 28, 57, Summa 1998: 69–71.) Erityisyleisöstä puhuttaessa voidaan puhua myös *identifikaatiosta* eli samastamisesta, jolla tarkoitetaan tekstin samastamista yleisöönsä. Yleisölle samastettu puhe tai teksti toimii tavoitteeseen suostuttelevampana. (Summa 1998: 56–57.)

Näiden näkemysten ja käsitteiden kautta hahmottuu yleisön roolin merkittävyys retoriikantutkimuksessa. Tietokirjallisuuden teosten lopullista lukijayleisöä on mahdotonta tietää, mutta niiden lähtökohtaisesti suuntautuessa usein tietyille kohderyhmille on mahdollista puhua erityisyleisöistä. Tarkasteltaessa juuri lapsille ja nuorille suunnattua tietokirjallisuutta voidaan yleisön todeta olevan erityinen, sillä teksti on erityisesti heille suunniteltua. Tällöin myös retoriset valinnat pyrkivät kohtaamaan ennalta suunnitellun lukijakuntansa odotusten kanssa.

Retoriikka on myös usein tiettyyn tilanteeseen ja tavoitteeseen kytkettyä. Retoriikalla tavoitellaan kohdeyleisön vakuuttamista, mikä tekee kielenkäyttötilanteesta tavoitteellista. Voidaankin puhua *retorisestä tilanteesta*, joka sisältää sekä yleisön että kontekstin. Klassisessa retoriikassa retorisen tilanteen analysoimisessa painottuu itse puheen lisäksi puhuja ja tämän suhde yleisöönsä. Uudessa retoriikassa painopiste on kuitenkin siirtynyt pelkän yleisön tarkasteluun. (Mäntynen & Sääskilähti 2012: 194, 198, 199.) Sillä miten yleisö vastaanottaa kieltä ja vakuuttuu siitä on siis puhujan ja yleisön keskinäistä suhdetta suurempi merkitys. Uuden retoriikan keskeisin tavoite on yleisöönsä vaikuttaminen, ja siksi yleisön asemaa korostetaan.

2.2 Retoriset keinot

Retoriikka rakentuu kielellisiin valintoihin, joiden tavoitteena on vaikuttaa yleisöönsä. Vaikuttamiseen pyrkiviä kielellisiä valintoja voidaan kutsua *retorisiksi keinoiksi*. Puheesta tai tekstistä ei ole tarkoitus vain eritellä retorisia keinoja, vaan lisäksi selvittää,

mikä niiden tehtävä ja merkitys kyseisessä kontekstissa on (Potter 1996: 103). Retoriikka ei siis tutki kielen rakennetta rakenteen näkökulmasta, vaan sitä, miten rakenne osaltaan luo ja saa merkityksiä tekstissä. Tarkasteltavan tekstin sisällön lisäksi tutkitaan sisällön muotoa. (Mäntynen & Sääsilahti 2012: 200.)

Retoristen keinojen voidaan nähdä myös esiintyvän jokapäiväisessä arkisessa kielenkäytössä. Oman tai jonkin tietyn näkemyksen vakuuttelemine ja siihen suostutteleminen ovat osa ihmisten välistä kielellistä vuorovaikutusta ja kommunikaatiota, jota tapahtuu päivittäin. Myös esimerkiksi puolustautuminen tai syyllistäminen voidaan nähdä kielellisenä vuorovaikutuksena, jossa käytössä ovat oman sanoman vakuuttavuutta tukevat retoriset keinot. (Jokinen 1999: 130.) Seuraavaksi esittelen omassa tutkimuksessani esiintyviä retorisia keinoja.

2.2.1 Metafora

Yksi retorinen mahdollisuus on hyödyntää tekstissä kielikuvia, kuten metaforaa. *Metaforalla* tarkoitetaan jonkin asian kuvaamista toisella käsitteellä, joka ei synonyymien omaisesti vastaa asian kirjaimellista määritelmää. Sen avulla siis luonnehditaan jotakin asiaa tuoden luonnehdintaan mukaan ominaisuuksia jo jostakin ennalta tutusta asiasta. Samalla metaforan käyttö siis avaa jotakin mahdollisesti uutta asiaa tekemällä siitä lukijalle tutumman mutta myös tuoden sen ohelle uusia tuntemattomia piirteitä. (Kakkuri-Knuuttila 1998: 258–260, Aro 1999: 45.)

Metaforan tarkoituksena on kuvailla tiettyä asiaa jonkin toisen asian kautta välittämällä lukijalle tietynlainen mielikuva puheena olevasta asiasta. Tällöin puhutusta asiasta toivotaan mielikuvien kautta heräävän myös metaforaa vastaava reaktio. Metafora retorisenä keinona pyrkiikin luomaan tarkoituksenmukaisesti haluttuja konnotaatioita eli mielle yhtymiä ja merkityksiä. (Perelman 1996: 136, Jokinen 1999: 149.) Täten metaforan käytöllä voidaan nähdä olevan valta tietystä asiasta puhuttaessa, sillä metafora ikään kuin määrää, mitä merkityksiä asia saa.

Puhuessaan metaforasta Perelman liittyy siihen olennaisesti *analogian* käsitteen. Analogian tehtävä on ”teeman valaiseminen perustan avulla” eli tuoda esiin yhtäläisyyksiä erityyppisten asioiden välillä niitä kuitenkin selkeästi rinnastamatta toisiinsa (Perelman 1996: 131, Kakkuri-Knuuttila 2004: 252). Perelman (1996: 136) avaa metaforan ja analogian yhteyttä seuraavasti: ”esimerkiksi analogiasta ”vanhuus on elämälle samaa kuin ilta päivälle” on poimittavissa metaforat ”päivän vanhuus”, ”elämän ilta” ja ”vanhuus on ilta”. Näin ollen hän myös toteaa, että metafora voidaan nähdä tiivistettynä analogiana.

Moni metafora on niin sanotusti juurtunut kieleemme, ja näitä metaforia kutsutaankin *uinuviksi metaforiksi*. Nämä metaforat ovat niin tyypillisiä arkikielessämme, että niitä harva edes tunnistaa enää metaforiksi, esimerkiksi ”ajan säästäminen”.

Metaforisen ilmauksen ollessa ainoa tapa kuvata jotakin asiaa puhutaan *katakreesistä*. Tällainen ilmaus on esimerkiksi ”tuolin jalka”. (Jokinen 1999: 150, Perelman 1996: 137.) Metaforat ovat siis vakiintunut osa kielenkäyttöämme. Myös tieteelliset tekstit hyödyntävät tietoisesti sekä tiedostamatta vakiintuneimpia metaforia (Aro 1999). Metaforat ovat siis yksi retorisisista keinoista, joilla pyritään luomaan merkityksiä ja siten vaikuttamaan lukijaan, mutta myös yksi kielenkäyttöömme juurtuneista ominaisuuksista.

2.2.2 Värittävät ilmaukset

Värittäville ilmauksilla luodaan puheena olevasta asiasta joko myönteinen tai kielteinen kuva esimerkiksi sanavalinnan muodossa. Muun muassa uskonnollisista tai kansallisista ilmauksista on olemassa neutraalien ilmauksien ohelle vahvasti värittyneitä ilmauksia, jotka luovat tiettyä sävyä ilmaukseen. Värittäviin ilmauksiin liitettävällä suostuttelevalla määritelmällä puolestaan tarkoitetaan jonkin mielipiteitä jakavan asian kuvausta tai määritelmää, josta tulee itsessään jo esiin mielipide määrittelyn kohteena olleesta asiasta. (Kakkuri-Knuuttila 2004: 258.)

Värittävät ilmaukset voivat määrittää ilmaisua äärimmilleenkin. *Ääri-ilmauksien* kautta voidaan kuvata tietyn toiminnon muotoa eli sitä, millä tavalla tai missä muodossa toiminto tapahtuu. Ääri-ilmauksia ovat esimerkiksi määrällistämiseen liittyvät sanat, kuten ”ei yksikään” tai ”kaikki” sekä toiminnan tapaa kuvaavat sanat, kuten ”täydellisesti”, ”täysin” tai ”koko (päivän)” (Pomerantz 1986). Ääri-ilmaukset antavat siis toiminnosta tai määrästä tarkan kuvan, jonka jälkeen ei tarvitse arvailla toiminnon luonnetta tai väittää esitettyä asiaa vastaan.

Ääri-ilmauksien kautta voidaan rakentaa tietynlainen kuva puhuttavasta asiasta. Niiden avulla voidaan tarkoituksenmukaisesti korostaa tai vähätellä tiettyjä piirteitä puhutusta asiasta, ja sitä kautta muodostaa haluttu kuva. Retoriikassa ääri-ilmauksien käyttö toimii siis vakuuttavana elementtinä: ääri-ilmauksilla voidaan esimerkiksi puolustaa tiettyä asiaa tai luoda kuva jonkin toiminnan säännönmukaisuudesta eli siitä, että tietty toiminto tapahtuu aina tai ei koskaan. (Pomerantz 1986, Potter 1996: 187–190, Hester 1998: 144–146, Jokinen 1999: 151.)

Koska ääri-ilmaukset ovat nimensä mukaan kuvauksen äärimmilleen viemistä, tulee niiden käyttöä tekstissä tulkita kriittisesti. Vaikka ääri-ilmauksien käyttöä voitaisiin lähtökohtaisesti pitää totena, voidaan niiden liiallinen käyttö tulkita myös valheellisena liioitteluna (Jokinen 1999: 152). Ääri-ilmauksien liiallinen käyttö voi siis heikentää lukijan vaikuttamista, mutta sitä voidaan toisaalta käyttää myös tehokeinona esimerkiksi liioittelun kautta luodun huumorin rakentamisessa.

2.2.3 Rinnastus ja esimerkki

Asioiden rinnastaminen ja vertailu toimivat usein hyvänä tapana havainnollistaa jotakin asiaa tai perustella ja tukea tiettyä näkemystä. Myös esimerkin antaminen jonkin väitteen tai näkemyksen tueksi auttaa havainnollistamaan esitettyä näkemystä ja siten tekemään siitä lukijalle helposti lähestyttävämmän. (Kakkuri-Knuuttila 2004: 252, Jokinen 1999: 153.) Rinnastaminen ja esimerkkien rakentaminen toimivat siis tekstin sanomaa ja argumentaatiota tukevinä retorisinä keinoina, sillä niiden käytön avulla on mahdollista ikään kuin auttaa lukijaa vaikuttumaan lukemastaan.

Rinnastuksen tehtävä on korostaa haluttua asiaa tai sen tiettyä piirrettä tuomalla kaksi seikkaa rinnakkain ja ikään kuin vertaamalla niitä toisiinsa. Rinnastamalla kaksi saman luonteista asiaa voidaan saada haluttu rinnastuksen kohde näyttämään pätevämmältä tai vakuuttavammalta. Rinnastuksessa on kuitenkin tarkasti huomioitava, että kahden keskenään rinnastettavan kohteen yhtäläisyydet ovat niiden eroavaisuuksia suuremmat, jotta rinnastus on mahdollinen ja retorisesti onnistunut. (Kakkuri-Knuuttila 2004: 252.)

Perelman (1996: 120–123) kuvaa *esimerkkien* käyttöä argumentaation tukena tiettyjen säännönmukaisuuksien konkretisoinniksi. Säännönmukaisuudella tarkoitetaan ikään kuin argumenttien yhdenmukaisuutta, jota epäiltäessä voidaan vedota esimerkkeihin. Esimerkkien käytön tulee onnistuneen retoriikan kannalta olla monipuolista, jotta tekstissä vältytään yleistyksiltä ja perustelemattomuudelta. Havainnollistusta Perelman puolestaan pitää esimerkin käytön seuraajana: kun esimerkin avulla säännönmukaisuus on hyväksytty, tulee sääntöä havainnollistaa eli saada lukija tietoiseksi ja ymmärtäneeksi säännöstä. Siinä missä esimerkkien tulee Perelmanin mukaan viitata kiistattomaan todellisuuteen havainnollistuksen tehtävänä on vedota mielikuviin.

2.2.4 Puhekieliset ilmaukset

Myös erilaiset puhekieliset ja kohdeyleisön kielenkäyttöä mukailevat ilmaisut voivat esiintyä tekstissä retorisinä keinoina tarkoituksenaan vaikuttaa yleisöönsä. Niiden käytön avulla voidaan esimerkiksi luoda tiettyä tunnelmaa ja sävyä tekstiin tai spesifioida tekstiä juuri tietylle lukijakunnalle puhekielisyyden muodosta riippuen. Tässä teoriakatsauksessa sekä myöhemmässä analyysissäni puhekielisiin ilmauksiin lukeutuvat yleisesti yleiskielestä poikkeavat sanamuodot ja ilmaisut, erityisesti nuorten puhetyyliä mukaileva kieli sanavalintoineen ja ilmauksineen sekä 'finglish' eli amerikansuomi, jolla tarkoitetaan englannin kielisten sanojen sekoittumista suomen kieleen (KS 2021). Nämä kolme näyttävät siis puhekielisyyden eri muotoina tutkimuksessani.

Puhekieltä voidaan pitää eräänlaisena varsinaisen äidinkielen kielimuotona, jonka jokainen kielenkäyttäjä ensimmäisenä oppii ja myöhemmin eniten käyttää. Kirjoitettu yleiskieli opitaan vasta myöhemmin koulussa. Puhekieltä voidaankin luonnehtia arkisuutensa vuoksi myös arkikieleksi (Jarva & Nurmi 2006 : 5-6). Puhekielisyyden piirteitä ovat esimerkiksi omistusliitteiden puute, passiivin monikon käyttäminen ensimmäisessä persoonassa sekä se- ja ne-pronominien käyttö henkilöistä puhuttaessa. (Paunonen 1995, Lappalainen 2001, Routarinne & Uusi-Hallila 2008: 29.) Puhekieli siis rikkoo suomen yleiskielen säännönmukaisuutta.

Koska tutkimus keskittyy juuri nuorille suunnattuun kieleen, voidaan puhua tarkemmin *nuorisokielestä*, johon puhekieli usein vahvasti liitetään. Nuorisokieli, eli kouluikäisten ja nuorten aikuisten käyttämä kieli, saa runsaasti vaikutteita nuorten omasta elinympäristöstä. Nykypäivänä ympäristöön kuuluvat muun muassa televisio, Internet ja sen keskustelupalstat, erilaiset applikaatiot ja pelit (Routarinne & Uusi-Hallila 2008: 16). Täten nuorisokieli saa vaikutteita muistakin kielistä, joista näkyvin on englanti, sillä useat vaikuttimina toimivat mediat ovat maailmanlaajuisia. Englannin kielen ollen aktiivisesti läsnä nuorten elämässä tarttuu se helposti nuorisokieleeseen esimerkiksi 'finglishin' tai koodinvaihdon muodossa. Koodinvaihdolla tarkoitetaan kieltä tai tekstiä, jossa samanaikaisesti käytetään kahta tai useampaa kieltä (Toriseva 2008: 171).

Nuorisokieltä ei voida kuitenkaan pitää yleistettävänä kielimuotona, jota kaikki kouluikäiset tai nuoret aikuiset käyttäisivät. Kielenkäyttö nuorten keskuudessa ja välillä on hyvinkin vaihtelevaa, eikä edes samalla kielialueella elävien nuorten voida todeta käyttävän kieltä samoin. (Routarinne & Uusi-Hallila 2008: 42, 33.) On hyvinkin yleistä, että tilanteella tai puheenaiheella on vaikutusta kunkin nuoren kielenkäyttöön, vaikka siltikään ei voida väittää tietyn nuoren käyttävän kieltä tietyllä tavalla tietyssä hetkessä. Päinvastoin yhden ja saman vuorovaikutustilanteen aikana nuori voi vaihtaa kielenkäyttönsä muotoja. (Lappalainen 2008: 91.)

2.2.5 Maksimit

Maksiimeilla tarkoitetaan sananlaskuja eli kieleen vakiintuneita ilmaisuja. Maksimit ovat kulttuurinsa tuotteita eli ne ilmaisevat aikansa elämää ja ajattelutapaa. Kaikilla kulttuureilla onkin omat vakiintuneet sanontansa ja ilmaisunsa, joiden ymmärtämiseksi on ymmärrettävä myös kyseistä kulttuuria. Useimmiten sananlaskut ovat muodoltaan mieleenpainuvia ja sisältöään jollakin tavalla kuvaavia, eli ne eivät esitä asiaa täysin suoraan. (Muikku-Werner, Jantunen & Kokko 2008: 5, Kuusi 2017: 5). Tällöin kulttuurisidonnaisuus on siis tärkeä tiedostaa.

Toisinaan maksimit näyttävät melko vanhanaikaisinkin. Osana nykyaikaista tekstiä niiden käyttö korostaakin sanomaansa ja samalla joko keventää tai vakavoittaa

tekstiä. Maksimien tehtävä retoriikassa on toimia esitetyn argumentin perustelun tai johtopäätöksen tukena. Ne eivät siis toimi irrallisina kielen elementteinä, vaan useimmiten ne liitetään jonkin esitetyn asian tai näkemyksen yhteenvedoksi. (Kakkuri-Knuuttila 2004: 253.) Tällöin maksimit ikään kuin kiteyttävät tuettavan ilmauksen pohjimmaisesta sanoman tai havainnollistavat sitä.

Vanhat ja vakiintuneetkin sananlaskut saavat kielen kehittyessä uusia muotoja, ja useat sanonnat ovatkin kielenkäyttäjien keskuudessa muuttaneet muotoaan nykyäikää mukailevimiksi. Tietyllä sananlaskulla voi olla useitakin eri nykyaikaisia variaatioita. Tällöin sananlaskun sisältö saa piirteitä nykyajan ilmiöistä, mutta merkitys pysyy edelleen samana. Toisaalta vanhojen sananlaskujen muodot ovat nykykielessä saaneet myös uusia merkityksiä. Tällöin sanonnan kieliasu näyttäytyy samana, mutta merkitys on muuttunut toisinaan melko päinvastaiseksikin (Muikku-Werner, Jantunen & Kokko 2008: 5).

2.2.6 Puhuttelu

Retoriikassa yleisöllä on merkittävä asema, ja yleisön huomioiminen onkin retoriikan onnistuneisuuden kannalta keskeistä. Yhtenä yleisöön vaikuttavana retorisenä keinona voidaan pitää yleisön suoraa puhuttelua. *Puhuttelulla* tarkoitetaan tekstin suuntaamista suoraan vastaanottajalle. Usein puhuttelua ilmenee keskusteluissa, joissa on monta osallistujaa ja puhuttelun kautta halutaan osoittaa puheenvuoro tietylle keskustelijalle tai herättää tietyn keskustelijan huomion. Uuden retoriikan periaatteiden mukaan puhuttelu toimii myös kirjoitetussa kielessä huomion herättäjänä. (VISK §1077, Yli-Vakkuri 1989: 44.)

Puhuttelua voidaan rakentaa tekstiin viittaamalla suoraan vastaanottajan nimeen tai suuremman yleisön yhteiseen nimitykseen (VISK §1077). Myös persoonapronomineilla voidaan puhutella lukijaa suoraan. Useimmiten käytössä ovat yksikön tai monikon toinen persoona eli *sinä* tai *te*. Puhuttelua voidaankin pitää myös kohteliaisuutta osoittavana ilmaisuna käyttäen teitittelyä eli pronominia *te*. Sinuttelu eli pronominin *sinä* käyttö puolestaan luo tuttua ja läheistä mielikuvaa. (Larjavaara 1999.) Puhuttelu voi kuitenkin rakentua myös verbien kautta. Tällöin käytössä ovat persoonamuotoiset verbit, tällöinkin yksikön tai monikon toisessa persoonassa. Verbin persoonan kautta tekstiä osoitetaan suoraan sen lukijalle tai laajemmin lukijoille.

Puhuttelu onkin ominaista opastavalle tietokirjallisuudelle eli opaskirjallisuudelle, sillä puhuttelu ohjaa tietoa suoraan lukijalle. Jonkin asian ohjeistaminen tai siinä opastaminen näyttäytyy lukijalle tehokkaampana ja selkeämpänä, kun ohje on osoitettu suoraan tälle. Puhuttelun myötä tietoteoksen ja lukijan välille muodostuu eräänlainen vuorovaikutustilanne, joka voidaan nähdä tehokeinona tiedon välittämiseksi. Näin ollen lukijaan on helpompi myös vaikuttaa.

2.3 Huumori vaikuttamisen keinona

Perinteisesti ajatellaan, että retoriikan tavoitteena on vakuuttelevan kielenkäytön avulla tehdä haluttu asia tarpeeksi vakavasti otettavaksi, jotta yleisö vakuuttuu siitä (Jokinen 2016). Vaikuttamaan pyrkivässä retoriikassa vakavasti otettavuus ei kuitenkaan aina näyttäyty ilmauksen kirjaimellisessa merkityksessä eli vakavuutena. Kun kohdeyleisönä ovat esimerkiksi nykynuoret, eivät vakavasti otettavuus ja vaikuttavuus sulje toisiaan ja huumorin käyttöä osana tekstiä pois.

Siinä missä retoriikan käsite on saanut alkunsa jo antiikin Kreikassa yltyvät myös huumorin juuret antiikkiin. Tällöin monet filosofit esittivät ajatuksiaan huumorista, joka nähtiin muun muassa sosiaalisena hyveenä, mutta myös niin ivallisenä, että se tuli kieltää. Huumori nähtiin jo antiikissa eräänlaisena vallan välineenä, sillä sen avulla poliittisten päämäärien tavoittelu nähtiin helpompana; hyvä puhuja osasi käyttää huumoria oman näkemyksensä ja argumenttinsa tukena. (Hietalahti 2018: 70, 79, 92.) Retoriikka ja huumori on siis kytketty toisiinsa jo kauan sitten, ja näenkin, että tässä luvussa edellä esittelemäni retoriset keinot edustavat osittain myös huumoria rakentavia keinoja.

Huumoria käsitteenä ei ole yksiselitteistä määritellä, ja joskus sen määrittely päädytäänkin toteamaan mahdottomaksi, sillä on haastavaa päättää, mikä kaikki laskeetaan huumoriksi. Useat tieteen alat pitävätkin huumoria niin sanottuna kaikenkattavana käsitteenä, jonka alaisuuteen kuuluu kaikki, joka saa aikaan naurua tai tuntuu muuten hauskalta. (Attardo 1994: 3–4, 10.) Myös Kielitoimiston sanakirja (KS 2021) määrittelee huumorin tarkoittavan hyvätahtoista leikillisyyttä ja myönteistä suhtautumista koomisuutta luoviin ilmiöihin.

Toisaalta huumorin määrittelyn hankaluutta ja määrittelemättömyyttä pidetään hyvinkin ongelmallisena, sillä huumorin käsitettä käytetään usein liian herkästi synonyymina koomisuudelle, naurettavuudelle tai muille erinäisille huumorin lähteille. Esimerkiksi ironia on oma huumorin lajinsa, jolla on omat yksilölliset ominaisuutensa. Sillä tarkoitetaan ilmaisua, jossa sanan ilmaisumuoto ja todellinen merkitys näyttävät lukijalle ristiriitaisina. Tällöin ilmaisu on luonteeltaan inkohorentti eli epäyhdenäinen, ja lukijan tehtävä on esimerkiksi tekstin kontekstin kautta tunnistaa ilmaisu ironiseksi, jolloin ilmaisusta muodostuu jälleen koherentti eli yhtenäinen. (Rahtu 2006: 30, 45–52.) Kun käytetään yleistävää huumorin käsitettä ironiasta puhuttaessa, jää ironian semanttinen merkitys mahdollisesti uupumaan. (Attardo 1994: 5, Sinicropi 1981.) Huumoria tarkasteltaessa onkin sen eri lajit syytä erottaa toisistaan, jotta välttyään liiallisilta yleistyksiltä.

Huumori on loppujen lopuksi hyvin kontekstuaalista ja aikaansa kiinnittynyttä, ja onkin oletettavaa, että asiat, jotka ovat ihmisten mielestä hauskoja, muuttuvat ajan mukana. Voidaankin siis todeta, että huumorin määrittelyn haastavuus johtuu osittain sen muutosalttiudesta. Sen voidaan kuitenkin todeta linkittyvän toisiin yläkäsitteisiin, kuten hauskuuteen, naurettavuuteen ja nokkeluuteen. Näiden yläkäsitteiden alle puolestaan lukeutuu lukuisia huumorin eri muotoja. (Attardo 1994: 7.)

Kuten retoriikassa, myös huumoria tarkasteltaessa yleisöllä ja kontekstilla on siis suuri merkitys. Asiayhteydellä on merkitystä niin huumorin tuottamisen kannalta, mutta myös sen ymmärtämisen kannalta. Ilman asiayhteyden eli yleisön ja kontekstin hahmottamista voi huumori tulla ymmärretyksi väärin. (Hietalahti 2018: 85.) Huumori voi toisinaan olla myös hyvinkin yksilöllistä ja sitä rakennettaessa kohdeyleisön huomiointi onkin onnistuneen huumorin luomisen avainasia. Halutessa vaikuttaa huumorin kautta tiettyyn kohderyhmään on huumori täten suunnattava heidän olettuihin tarpeisiinsa, kuten retoriikan erityisyleisön käsitettä tarkasteltaessa.

Kielen ilmiönä huumori osaltaan rakentaa merkityksiä. Huumori onkin usein yhteydessä olemassa oleviin representaatioihin eli merkityksiä luoviin mielikuviin vahvistaen ja luoden niitä. Huumorilla on siis retoriikan lailla tietynlainen valta vaikuttaa kielenkäytöllä. Kepeän maineensa vuoksi huumori on yksi toimivimmista vaikuttamisen keinoista, sillä sen keinoilla voidaan tuoda esiin kulttuurisella tasolla hankaliakin asioita vedoten huumoriin ja huumorintajuun. (Knuutila 2015: 8, 13.) Tässä tutkimuksessa huumori näyttäytykin niin sanottuna vaikuttamisen ylempänä tasona ja sävynä, jota retoriset keinot osaltaan rakentavat. Huumoria on mahdollista luoda usein eri keinoin ja tämän tutkimuksen myötä tarkastelen, miten sitä luodaan retoristen keinojen kautta tavoitteena vaikuttaa lapsiin ja nuoriin lukijoina. Seuraavaksi esitelenkin tutkimukseni kannalta oleellisimman huumorin teorian, jonka mukaista huumoria tutkimusaineistossani syntyy juuri retoristen keinojen käytön myötä.

Useimmiten huumorin todetaan syntyvän jonkinlaista ristiriitaa tai odottamattomuutta sisältävissä tilanteissa ja asioissa. Ilmiötä nimitetään *yhteensopimattomuudeksi* eli *inkongruenssiksi*, ja sitä pidetään yhtenä huumorin keskeisimmistä elementeistä. Laveasti määriteltynä käsitteellä tarkoitetaan jonkinlaista ristiriitaa, jonka syntyminen tilanteessa rikkoo lukijan tai muun vastaanottajan oletukset tilannetta kohtaan. (Venour, Ritchie & Mellish 2011: 125, Hietalahti 2018: 49.) Huumorin voidaan siis nähdä syntyvän yhteensopimattomien asioiden liittämällä toisiinsa, sillä silloin lukija ei oletustensa kanssa voi valmistautua tulevaan. Hietalahti (2016: 286) toteaaakin, että useimmiten huumorin ydinolemus rakentuu poikkeamasta. Huumoria aiheuttavat siis asiat ja tilanteet, joissa on tapahtunut jotain odottamatonta ja tilanteeseen kenties sopimatonta tai epänormaalia.

Koska yhteensopimattomuutta luovia tilanteita voidaan kuvitella lukuisia erilaisia, ei käsitettä tai etenäkään sitä, millaiset yhteensopimattomat tilanteet luovat huumoria

ole kuitenkin täysin yksiselitteistä määritellä (Venour, Ritchie & Mellish 2011: 125). Yksi ja tämän tutkimuksen kannalta keskeisin tapa käsitellä yhteensopimattomuuden kautta muodostuvaa huumoria on *rekisteriin perustuva huumori*, jolla tarkoitetaan huumorin syntymistä tietyn rekisterin säännönmukaisuuden rikkomisella (Attardo 1994). Rekisterillä tarkoitetaan kielen tilanteista vaihtelua eli sitä, miten kieli käyttäytyy tietyn tavoin tietyissä tekstilajeissa. Tietyissä tilanteissa vallitsee kulttuurissamme syntyneet odotukset, joita kieli sanastollisin ja kieliopillisin keinoin mukaillee. (Voutilainen 2021: 70, Halliday 1978: 31–31.) Rekisteri merkitsee siis tietynlaista tekstilajiin perustuvaa säännönmukaisuutta.

Tällöin rekisterin rikkoutumisella tarkoitetaan, että teksti on muuten kieleltään tietyn sävyinen ja tyylinen, mutta se sisältää muutamia muusta tekstistä radikaalisti poikkeavia elementtejä. Voidaan siis sanoa, että tekstin rekisteri sisältää yhteensopimattomuutta, sillä säännönmukaisuus rikkoutuu. Yksinkertaisimmillaan yksittäinenkin sana voi nousta esiin tietyn rekisterin tekstistä rekisteriä rikkovana elementtinä ja luoda siten mahdollisesti huumoria. (Attardo 1994, Partington 2008, Venour, Ritchie & Mellish 2011: 125–126.) Esimerkiksi hyvin virallisessa tekstissä esiintyvä epävirallinen tai provosoiva sanavalinta voi rikkoa tekstin rekisteriä.

Pelkkää yksittäisellä sanavalinnalla rekisteriä rikkovaa huumoria voidaan nimittää myös *sanaleikiksi* (Venour, Ritchie & Mellis 2011: 126). Huumorin käsitteen määrittelyyn kuuluu leikillisuus, ja sitä voi luoda pelkillä sanavalinnoillakin. Tällöin yksittäisellä sanalla nähdään olevan paljonkin valtaa kokonaisen tekstin rekisterin rikkomiseksi ja huumorin luomiseksi. Sanavalinta voi luoda huumoria tekstiin tuomalla siihen täysin uudenlaisen ja tekstin rekisterin vastaisen sävyn, sillä toisinaan yksittäiset sanatkin voivat olla merkitykseltään hyvin sävyttyneitä.

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

Seuraavaksi esittelen tutkimusprosessini kulkua. Avaan hyödyntämiäni tutkimusmenetelmiä ja analyysin rakentumista perustellen samalla valintojani niiden takana. Lisäksi esittelen tarkemmin tutkimusaineistonani toiminutta tietoteosta.

3.1 Retorinen analyysi

Laadullisessa tekstintutkimuksessa teoria ja menetelmät kulkevat usein käsikkäin tarkastellen ilmiötä aineistolähtöisesti (Juhila 2021). Sille ominaisesti teoreettinen viitekehys ja tutkimusmenetelmät linkittyvät tutkimuksessani tiukasti yhteen ja ikään kuin yhdessä toteuttavat tutkimukseni. Täten myös tutkimusprosessi etenee limittäin teoriaa ja tutkimusaineistoa käsitellen. Pohjaankin aineiston analyysini pitkälti aiemmin esiteltyyn teoreettiseen tietoon retoriikasta ja huumorista. Täten retoriikka ja huumori toimivat tutkimuksessani niin teoriataustana kuin analyysimenetelminäkin. Nimitän kuitenkin analyysiani tässä tutkimuksessa retoriseksi analyysiksi, sillä retoriikantutkimuksen teoriaa painottaen analysoin vaikuttamisen ja huumorin rakentumista aineistossani.

Sovellan siis analyysini tukena jo teorialuvusta tuttujen retoriikan ja huumorin alan asiantuntijoiden näkemyksiä. Useassa kohtaa pohjustan analyysiani myös suomen kielen kieliopin kuvauksia hyödyntäen. Lisäksi hyödynnän erinäisiä sanakirjoja käsitteen tai laajemman ilmaisun määrittelyä vaativissa analyysin kohdissa. Näin ollen saan perusteita alan kirjallisuudesta omien päätelmiäni ja tulkintojeni taakse.

Analyysini kohdistuu aineiston kieleen ja sen kautta vaikuttamiseen. Retorisen analyysin kautta nostan aineistosta esiin niitä kielellisiä valintoja, joilla pyritään vaikuttamaan lukijaan ja toisinaan samalla luomaan huumoria teokseen. Keskityn siis niihin kielellisiin piirteisiin, jotka toteuttavat retoriikkaa ja ovat siksi analysoitavissa

valitseminen menetelmin. Täten analyysiin valikoituvat ne aineiston kohdat, joissa retoristen keinojen käyttö ja siten lukijaan vaikuttaminen korostuvat.

Retoriikkaa hyödyntäviä kohtia nousee tutkimusaineistosta esiin lukuisia, joten olen pyrkinyt tutkielman laajuuden huomioiden ja omaa harkintakykyäni käyttäen nostamaan analyysiin sellaiset aineistoesimerkit, jotka aineistossa eniten toistuvat ja siksi korostuvat sekä samalla esittelevät retoriikan useita keinoja monipuolisimmin. Analyysin ulkopuolelle jää siis yksittäisiä aineistossa harvoin esiintyviä retorisia keinoja, analysoitavien retoristen keinojen samankaltaisuutta toistavia kohtia sekä sellaisia huumoria luovia kohtia, joissa retoriikka ei korostu.

Jäsennän analyysini alalukuihin aineistossa esiintyvien retoristen keinojen ja niiden tarkastelun mukaan. Olen jo teoreettisessa viitekehyksessä avannut niitä retorisia keinoja, jotka esiintyvät tutkimusaineistossani ja ovat siksi teorialtaan tutkimukseni kannalta olennaisimpia. Analyysissäni keskitynkkin nostamaan esiin aineistossa esiintyviä kohtia juuri näistä kyseisistä retorisista keinoista. Retoriikkaa hyödyntävien kohtien kautta analysoin retoriikan toimivuutta eli tarkastelen, miten lukijaan pyritään vaikuttamaan retoriikkaa hyödyntäen. Samoista kohdista pyrin myös erittelemään huumoria silloin kun sitä retoristen keinojen käytön seurauksena muodostuu. Aineistoesimerkkien esittämisen ja tarkastelun ohella sivuan myös osittain tutkimustuloksia.

3.2 Aineiston esittely

Tutkimusaineistonani toimii Maria Laakson kirjoittama ja Johanna Rojolan kuvittama vuonna 2019 julkaistu tietoteos *Taltuta klassikko!* Teos on suunnattu lapsille ja nuorille, tarkemmin yli 15-vuotiaille, ja sen tavoitteena on esitellä kotimaisen kaunokirjallisuuden klassikkoteoksia nuorille helposti lähestyttävässä muodossa. Teos on saanut positiivista näkyvyyttä esimerkiksi oltuaan julkaisuvuonnaan Lasten- ja nuortenkirjallisuuden Finlandia-palkintoehdokkaana. Lisäksi teos sijoittui nuorten sarjan toiselle sijalle vuoden 2017 Ihan totta -tietokirjakilpailussa. Suosiosta kertoo myös, että teoksesta julkaistaan tänä vuonna jatko-osa, joka käsittelee länsimaisen kirjallisuuden klassikkoteoksia. (Tammi 2021.)

Tarkemmin genreltään teos lukeutuu tietokirjallisuuden alaisuudessa lasten ja nuorten opaskirjallisuuteen. Opaskirjojen tehtävänä on nimensä mukaisesti antaa lukijalleen ohjeita ja työkaluja tiettyyn aihepiiriin liittyen. Usein opaskirjat keskittyvätkin tiettyyn yksittäiseen aihealueeseen ja suuntautuvat tietyille lukijakunnalle. (Suomen tietokirjailijat ry 2021.) Lajityypilleen ominaisesti teos opastaakin lukijaansa klassikoiden lukemisessa ja kirjallisuuden käsitteistöön tutustumisessa hyödyntäen nykynuorille ominaista ja tuttua kieltä.

Teoksessa siis esitellään ja käsitellään kahdeksan suomalaisen kaunokirjallisuuden klassikkoteosta opastaen lukijaa niiden lukemiseen. Kutakin teosta käsitellään omassa luvussaan, jossa taustoitetaan muun muassa kirjailijaa ja tyylikautta teoksen taustalla sekä esitellään tiivistetysti juonta ja henkilöhahmoja. Huomioiden maisterintutkielman laajuuden en käytä teosta aineistonani kokonaisena. Rajaankin aineiston käytön teoksen sivujen 29–117 lukuihin eli neljään ensimmäiseen ”taltutukseen”. Näihin neljään lukuun lukeutuvat Elias Lönnrotin *Kalevalan*, Aleksis Kiven *Seitsemän veljeksien*, Minna Canthin *Työmiehen vaimon* ja L. Onervan *Mirdjan* esittely ja tarkastelu.

Analyysin ulkopuolelle aineistosta jäävät siis neljän viimeisen klassikkoteoksen käsittely, klassikon käsitettä käsittelevä teoksen alkuosuus sekä kuvitus. Voin olettaa, että neljän muun teoksen käsittelystä nousee esiin osittain samoja retorisia keinoja kuin neljän ensimmäisen kohdalla. Täten koen saavani tutkimukseni kannalta tarpeeksi aineistoa neljän ensimmäisen luvun tarkastelusta, ja tällöin vältän turhan toiston. Keskitän tutkimukseni siihen, miten tietoteos opastaa nuorta lukijaa lukemaan tiettyjä klassikkoteoksia, ja siksi teoksen alkuosuus rajautuu tarkastelun ulkopuolelle. Kuvitusta esiintyy teoksessa niukasti, joten en koe sen analysoinnin olevan oman tutkimusastelemanani kannalta merkityksellistä.

Kokonaisuudessaan tutkimusaineistoni koostuu siis neljän edellä mainitun kotimaisen klassikkoteoksen käsittelystä ja niiden lukemiseen opastamisesta. Teoksen kieli poikkeaa niin sanotulle perinteiselle tietotekstille tyypillisestä asiatyyllisestä kielestä, sillä teksti pyrkii mukailemaan lukijakuntaansa eli nykynuoria ja heidän kielenkäyttöään. Tietylle ryhmälle yksilöidyn ja runsaasti retorisuutta sekä huumoria hyödyntävän kielensä vuoksi teos valikoituikin tutkimusaineistokseni, sillä tavoitteenani on tarkastella huumorin roolia nuorten lukijoiden vaikuttamisen keinona. Kirjailija Maria Laakso tunnetaan huumorin alan asiantuntijana, jonka mukaan ”hauska tyyli ja tiukka sisältö eivät sulje toisiaan pois” (Tammi 2021).

Teos ikään kuin argumentoi klassikoiden lukemisen puolesta, ja tätä argumenttia tukeakseen kielessä hyödynnetään runsaasti retorisia keinoja. Tietokirjana teoksen perimmäinen tehtävä ei ole kuitenkaan argumentoida asiansa puolesta, vaan tietoa välittäen ohjeistaa lukijoitaan, ja siksi en tässä tutkimuksessa pureudukaan teoksen sisällölliseen argumentaatioon, vaan vaikuttamaan pyrkiviin kielellisiin piirteisiin. Teoksella on kuitenkin selkeä päämäärä ja tavoite: saada nuoret lukemaan klassikoita. Näin ollen on mielekästä tarkastella kielellisiä vaikuttamisen keinoja eli retoriikkaa tavoitteen rinnalla: miten nuoriin pyritään vaikuttamaan eli saada heidät lukemaan klassikoita? Tärkeä sanoma nuorten lukemaan kannustamisesta teoksen taustalla toimikin yhtenä syynä, miksi teos valikoitui tutkimusaineistokseni.

4 ANALYYSI

Tässä luvussa analysoin tutkimusaineistoani aineistoesimerkkien kautta. Luonnollisesti samalla sivuan myös hieman tutkimustuloksiani, jotka kuitenkin esittelen tarkemmin luvussa 5. Analyysissäni olen luokitellut aineistoesimerkit alalukujen alle sen mukaan mikä retorinen keino niissä esiintyy. Suuressa osassa esimerkkejä esiintyy kuitenkin useita retorisia piirteitä, joita saatan sivuta analyysissäni keskittyen kuitenkin pääsääntöisesti käsitteillä olevan retorisen keinon esimerkkeihin. Luokittelu on siis tapahtunut sen mukaan, mikä piirre esimerkissä erityisesti korostuu, ja täten toimii esimerkkinä kyseisestä piirteestä. Nämä aina kyseistä tarkasteltavaa retorista keinoa edustavat ilmaisut on selvyuden vuoksi kursivoitu esimerkeistä. Samoin selkeyden vuoksi olen alalukujen sisällä pyrkinyt tekemään luokittelua tietyn retorisen keinon eri muodoista, ja käsittelenkin samaa muotoa edustavia esimerkkejä osittain yhdessä. Haluan usean samankaltaisen esimerkin esittämisellä korostaa kyseisten esimerkkien suurta esiintyvyyttä aineistossa.

4.1 Metafora

Metaforat eli asioiden samastamiset toimivat aineistossa eräänlaisina epäsuorina rinnastuksina, joiden kautta jotakin asiaa esitellään tai käsitellään. Metaforan periaatteiden mukaisesti aineistoesimerkeissä tuodaan kaksi erilaista asiaa rinnakkain ja tarkastellaan niiden ominaisuuksia ja piirteitä toisiinsa verraten. Esimerkkien mukaisen metaforan käytön tehtävänä onkin tekstin sisällön havainnollistaminen lukijalle.

- 1) Tämän kyseisen klassikon ymmärtämiseksi taltuttajan on tunnettava tyyliä nimiteltä realismi ja sen *kiukkuinen pikkusisko naturalismi*. (s. 74)

Esimerkissä 1 havainnollistetaan lukijalle metaforan kautta, millainen tyyliisuunta naturalismi on. Naturalismi rinnastetaan ilmaisuun ”kiukkuinen pikkusisko”, joka on käsitteenä monelle nuorempia sisaruksia omaavalle lukijalle tuttu. Metafora kiukkuisesta pikkusiskosta toimii siis entuudestaan tuttuna, jonka ominaisuudet pätevät naturalismin käsitteeseen. Metaforalle ominaisesti ilmaus muodostaa lukijalle tietynlaisen kuvan käsitteillä olevasta käsitteestä, eikä sitä siksi täydy välttämättä enempää selittää. Lukija voi vaikuttua esimerkiksi siitä, että voi samastaa nuoremman sisaruksensa kirjallisuuden käsitteeseen tai nuorempana sisaruksena nähdä itse itsensä ikään kuin käsitteen asemassa. Tällöin hankalaltakin tuntuva käsite näyttäytyy helposti lähestyttävämpänä ja helpompana hahmottaa.

2) *Jos Seitsemän veljestä olisi veitsisarja, Juhani ei kuitenkaan olisi se terävin, jos ymmärrät mitä tarkoitan.* (s. 50)

3) *Veitsisarjassamme Timo edustaisi sellaista ohuesta muovista valmistettua kertakäyttöveitsiä, jolla ei voi leikata mitään nisupullaa kovempaa* (s. 51)

4) *Eero olisi ennemmin tuikeasti pistelevä haarukka.* (s. 51)

Samoin esimerkeissä 2, 3 ja 4 ruokailuvälineet toimivat entuudestaan tuttuina, joiden ominaisuuksia hyödynnetään *Seitsemän veljestä* romaanin hahmojen kuvailuun. Kuten veljeksiä myös veitsiä on monenlaisia, ja siksi niiden ominaisuudet ovat rinnastettavissa veljesten luonteenpiirteisiin ja ominaisuuksiin ihmisinä. Kielitoimiston sanakirjan (KS 2021) mukaan esimerkin 2 adjektiivin superlatiivi ”terävin” voi muun muassa viestiä älykkyydestä ja järkevyydestä. Terävällä veitsellä viitataankin esimerkiksi terävään eli fiksuun ihmiseen, jota kuvailun mukaan Juhani ei ole. Esimerkin 3 kertakäyttöveitsellä puolestaan viitataan ominaisuuksiensa mukaan yksinkertaisuuteen ja siihen, että henkilö ei ole vahvin ja kestävin. Esimerkin 4 haarukkametaforalla taas halutaan tuoda esiin, kuinka Eero poikkeaa muista veljeksistä. Haarukan ulkoinen olemus myös kuvaa Eeron piikikästä luonnetta.

Veitsi on arkisuudessaan toimiva metafora halutessa vaikuttaa nuoriin lukijoihin, sillä taustaoletuksena voidaan pitää, että jokainen nuori tietää, mikä ja millainen ruokailuväline veitsi on. Veitsien rinnastaminen tunnettuihin kirjallisuuden hahmoihin voi kuitenkin näyttäytyä lukijalle täysin uutena tapana lähestyä hahmoja, ja siksi toimia vaikuttavana keinona.

Metaforisuuden käyttö tekstissä voidaan nähdä nuoriin vaikuttavana retorisenä keinona, sillä nuorten kielenkäyttö sisältää usein synonyymisten ja affektiivisten ilmausten ohella metaforisuutta (Routarinne & Uusi-Hallila 2008: 30). Nuorten kielenkäytön piirteinä voidaan siis pitää sitä, että asioita ei ilmaista suoraan vaan ne

esitetään jonkin toisen asian kautta, kuten edellä esiteltyjen esimerkkien metaforisissa ilmauksissa on tehty.

4.2 Värittävät ilmaukset

Värittävät ilmaukset ilmenevät aineistossa lähinnä jonkin toisen sanan määritteinä. Määritteenä värittävien ilmausten tehtäväksi jää määritettävän sanan kuvailu ja sen sävyn luominen. Värittävät ilmaukset luovatkin osaltaan sävyä ja tunnelmaa aineiston tekstiin.

5) Usein maisemaa katsotaan jostakin yläsuunnasta ja fiilistellään *joka halvoatun* talo ja kuusi. (s. 51)

6) Kirjailijoiden elämäkerrat ovat keskimäärin *ällistytävään* pitkästyttäviä. (s. 48)

7) Jos tämä kuulostaa sinusta *maailman* pitkästyttävimmältä harrastukselta - - (s. 33)

Esimerkkien 5, 6 ja 7 värittävien ilmausten tehtävänä on sävyttää virkettä ja sen sanomaa ikään kuin negatiiviseksi. Kielitoimiston sanakirjan (KS 2021) mukaan *halvattu* toimii arkikielessä kiro- ja vahvistussanana. Esimerkin 5 ilmaus ”joka” tekee värittävästä ilmauksesta ääri-ilmauksen, sillä sen kautta viestitään määrän ääripäätä. Esimerkissä 5 ääri-ilmaus siis vahvistaa sitä, että todella jokainen talo ja kuusi kuvailaan maisemassa, ja värittävä ilmaisu värittää virkettä negatiiviseksi. Esimerkin 6 värittävä genetiivimäärite ”ällistytävään” toimii puolestaan adjektiivin laajenuksena, jolla tarkoitetaan edussanaa korostavaa määritettä (VISK §611). Määrite ilmaisee adjektiivin astetta eli sitä kuinka pitkästyttävästä asiasta on kyse. Adjektiivin astetta määrittelee myös esimerkin 7 genetiivimäärite ”maailman”. Genetiivimäärite ilmaisee superlatiivijohdoksen vertailujoukkoa (VISK §644). Esimerkissä 7 sen tehtävänä on täydentää superlatiivijohdosta ”pitkästyttävään” kuvaillen jonkin olevan todellakin kaikkien aikojen pitkästyttävintä.

Negatiivista mielikuvaa rakentavien määritteiden käyttö kirjallisuuden kuvauksessa kirjallisuutta käsittelevässä tietokirjassa luo lukukokemukseen eräänlaisen risti-riidan. On mahdollista, että ilmiön tavoitteena on vaikuttaa lukijoihin asettumalla ikään kuin heidän asemaansa mukaillen heidän mahdollisia mielipiteitään ja tuoden kritiikki rehellisesti esiin. Tällöin teos ei yritä väkisin puolustella ja ylistää mahdollisesti nuorten mielestä kuivahkolta tuntuvia asioita, vaan asettuu samalle tasolle lukijan kanssa. Tavoitteena on, että nuori vaikuttuu teoksen tarjoamasta

suorasanaisuudesta, jota värittävät ilmaukset luovat. Esimerkki 5 myös rikkoo kirosanan omaisella värittävän ilmaisun käytöllään tekstin rekisteriä, ja luo osaltaan huumoria tekstiin.

8) Se on *huisin* hieno sana ja tarkoittaa suomeksi sanottuna klassikon tarkastelemista vasten oman aikansa kirjallisuutta ja kulttuuria. (s. 74)

9) Ei sen ilmoille kajauttamisesta varmaan mitään hyötyä ole, mutta onpahan ainakin *hiton* tyylikäs tapa protestoida. (s. 80)

Värittäville ilmauksilla luodaan myös myönteistä sävyä tekstiin. Esimerkin 8 värittävä ilmaus ”*huisin*” täydentää adjektiivia ”hieno”, joka puolestaan kuvailee sanaa ”sana”. Värittävä ilmaisu toimii adjektiivin laajentavana määrittienä tehtävänä korostaa edussanana toimivan adjektiivin merkitystä (VISK §611) eli esimerkissä 8 hienoutta. Tällöin ilmaistaan taas adjektiivin astetta eli sitä, kuinka hienosta sanasta on kyse. Samoin esimerkin 9 intensiteetti-ilmaus ”*hiton*” toimii adjektiivia ”tyylikäs” määrittävänä sanana. Kielitoimiston sanakirjan (KS 2021) mukaan *hitto* tarkoittaa lievästi kirosanaa, jota käytetään arkisessa kielessä. Vaikka kyse on kirosanasta, jotka useimmiten liitetään negatiivisuutta osoittavaan kielenkäyttöön, korostaa se myönteisesti tyylikkyyden suurta astetta.

Esimerkkien mukainen värittävien ilmausten käyttö mukailee nuorten kielenkäyttöä, jossa toisinaan voi mahdollisesti vilahdella runsaastikin kirosanoja tai liioiteltuja ilmaisuja. Myös intensiteetti-ilmausten käyttö liitetään vahvasti nuorten kielenkäyttöön. Intensiteettimääritteiden tehtävänä on ilmaista ominaisuutta, tapaa, määrää tai astetta mikä pätee puheena olevaan asiaan (VISK §664). Intensifioivat ilmaukset myös poikkeavat vanhemman ikäluokan vastaavista ilmauksista. Nuoret käyttävät intensiteetti-ilmausta ’tosi’ suurta astetta tarkoittaessaan, kun taas vanhemmat käyttävät ilmausta ’hyvin’ (Routarinne & Uusi-Hallila 2008: 31, Kurela 1996).

Yllä esitellyissä esimerkeissä käytettävät intensiteettimääritteet eivät välttämättä mukaile nykynuoren kielenkäytölle ominaisia ilmauksia. Päinvastoin osa ilmauksista, kuten esimerkin 8 ilmaus ”*huisin*” kuulostaa enemmän Routarinteen ja Uusi-Hallilan mainitsemilta vanhemman sukupolven kielenkäytön ilmauksilta. Toisaalta Routarinne ja Uusi-hallilla (2008: 42) eivät kuitenkaan halua liian tarkkaan määritellä ja leimata nuorten kielenkäytön ominaisuuksia, sillä ne ovat nuorten keskuudessa hyvin vaihtelevia. Näin ollen esimerkeissä ilmenevät värittävinä ilmaisuina toimivat intensiteettimääritteet voivat olla osan nuorista käyttämiä ja osan taas ei.

4.3 Rinnastus ja esimerkki

Havainnollistavia esimerkkejä ja rinnastuksia johonkin nuorille oletetusti entuudestaan tuttuun ilmiöön ilmenee aineistossa runsaasti. Olenkin teemoitellut rinnastuksia ja esimerkkejä edustavan retoristen keinojen käytön tämän alaluvun sisälle seuraavasti seuraavassa järjestyksessä: henkilöihin, sovelluksiin ja paikkoihin tai niihin rinnastettaviin asioihin viittaamiseen.

10) Jos Mirdja olisi saanut elää sata vuotta myöhemmin, olisi tämän mimmin Instagram laulanut tiuhaan ja herutusselfieden määrässä olisi *pakarakuningatar Kim Kardashiankin jäänyt toiseksi*. (s. 112)

11) Nuorta Joukahaista vatuttaa Väinämöisen mahtailu. Ei ihme – *Väinämöinen on kuin Cheek x 100*. (s. 38)

12) Elias Lönnrotilla oli elämänsä aikana enemmän ammatteja *kuin Aku Ankalla*. (s. 32)

Nuorille tutut esimerkit havainnollistavat, millaisia klassikkokirjallisuuden oikeat ja fiktiiviset merkkihenkilöt ovat. Taustaoletuksena toki on, että rinnastuksina käydyt henkilöt ja heihin yleisesti liitettävät ominaisuudet ovat lukijalle tuttuja. Esimerkkeinä on kuitenkin käytetty niin sanotusti kolmen eri tason henkilöitä: kansainvälisesti tunnettua Kim Kardashiana, kotimaisen musiikin yhtä tunnetuinta artistia Cheekiä sekä sarjakuvista tuttua fiktiivistä hahmoa Aku Ankkaa. Tällöin riittää, että lukija tunnistaa edes yhden esimerkkinä käytetyn hahmon, jotta havainnollistaminen ja sen kautta vaikuttaminen onnistuu. Puhuttaessa nuorille tuntemattomista nimistä voi lukukokemus muuttua turhautumiseksi, mutta havainnollistavien rinnastusten kautta tuntemattomat hahmot alkavatkin näyttäytyä tutuilta.

Rinnastukset tunnettuihin henkilöihin rakentavat myös huumoria, sillä esimerkeissä leikitellään rajusti stereotyyppioilla ja leimaamisella. Esimerkin 10 ”pakarakuningatar” Kim Kardashianista ei nosteta esiin muuta kuin ”herutusselfieiden”, jota osaltaan voidaan pitää nuorten kielenkäytössä ilmenevänä terminä, kuvaaminen ja lataaminen kuvapalvelu Instagramiin, joka myös on nuorten suosiossa oleva applikaatio. Samoin esimerkissä 11 mainittava entinen rap-laulaja Cheek esitetään vertauksessa mahtailijana, joksi hänet usein lyriikoidensa vuoksi leimataan. Esimerkissä 12 mainitun Aku Ankan puolestaan on nähty eri sarjakuvatarinoissa esiintyvän lukuisissa eri ammateissa. Rinnastuksella halutaankin luoda humoristisen liioiteltua kuvaa klassikkokirjailija Elias Lönnrotin ammattien määrästä. Näiden vertausten käytössä korostuu siis huumori, joka Hosiainluoman (2016: 328) mukaan tarkoittaa kykyä tajuta huvittavat asiat ja suvaitsevaa suhtautumista niihin.

13) Näytelmän keskeiset mieshahmot ovat suorastaan demonisen pahoja – ihme kun eivät jossain vaiheessa heitä päättään taaksepäin ja naura hullua naurua niin *kuin vihulaiset jossain Marvelin supersankarileffoissa*. (s. 79)

Esimerkissä 13 näytelmän mieshahmojen pahuus rinnastetaan nuorille tunnettujen Marvel-elokuvien, nuorten kielellä ”leffojen”, supersankarien ”vihulaisiin” eli viholisiin, jotka edustavat vastustajaa ja vihaa (KS 2021). Nämä supersankarien viholliset voivatkin olla monelle Marvel-fanille ensimmäinen mieleen tuleva esimerkki pahuudesta, ja tällöin rinnastus toimii. Jälleen taustaoletuksena kuitenkin on, että lukija tuntee kyseiset elokuvat. Toisaalta lähes kaikki yleisesti tunnetuimmat supersankarielokuvat ovat juuri Marvel-elokuvia, joten voidaan olettaa, että nuorikin lukija tietää, mistä on kyse puhuttaessa supersankarien vihollisista.

Kuten esimerkeissä 10, 11 ja 12, myös tämä rinnastus havainnollistaa henkilöahmojen kautta, minkälaisista henkilöahmoista käsiteltävässä näytelmässä on kyse. Samalla rinnastuvat myös toisiaan lähellä olevat genret vanhahko näytelmä ja nykyajan elokuva. Rinnastus osoittaa nuorille, että heidän tuntemassaan elokuvan genressä on samaa kuin näytelmän genressä. Tällöin asia tuodaan jälleen lähemmäksi nuoren omaa maailmaa, ja silloin se toimii vaikuttavampana.

14) Oikein sääliksi käy, ettei nykyajan nuoriso kirjoita enää lemmekkäitä kirjoja toisilleen. *Meseviestinnästä, whatsappailusta tai snäppäilystä* kun ei paljon jälkipolville jää luettavaa. (s. 104)

15) Teatterista tuli ylipäätään tärkeä osa porvarillista kulttuuria. Ei ollut *Instagramia, Snapchattia* tai *blogeja*. (s. 84)

16) Kirjallisuustieteilijöillä on sellainen termi kuin *ab ovo*. Se merkitsee sananmukaisesti ’munasta alkaen’ ja tarkoittaa sellaista tarinan aloitusta, jossa lähdetään liikkeelle jostain todella kaukaisesta muinaishistoriasta. - - Jos vaikka kirjoitat riipaisevan aikalaiskuvauksen *Pokémon GO:n* tulosta Suomeen, ei kannata aloittaa romaania sanoilla ”jo muinaiset roomalaiset”. Ei toimi! (s. 36)

Esimerkeissä korostuvat nuorten käyttämät applikaatiot, joilla voi virtuaalisesti joko viestiä, päivittää tai pelata. Esimerkit 14, 15 ja 16 näyttävät havainnollistavina rinnastuksina ja esimerkkeinä, joiden kautta uusi ja vanha tuodaan lähemmäs toisiaan. Esimerkissä 14 ”Meseviestintä, whatsappailu ja snäppäily” eli Messenger-, WhatsApp- ja Snapchat-sovelluksissa viestiminen rinnastetaan rakkauskirjeiden kirjoittamiseen. Samoin esimerkiksi 15 teatteri rinnastetaan harrastukseksi ja osaksi kulttuuria siinä missä Instagramin, Snapchatin tai blogin päivittäminen nykypäivänä. Esimerkin 16 ”Pokémon GO” puolestaan toimii kontrastia luovana esimerkkinä siitä, että

nuorten nykyaikaiset pelit eivät ole esimerkki muinaishistoriasta. Samalla esimerkit toimivatkin vertailukohtana vanhalle, ja niiden avulla tuodaankin esiin, kuinka kyseisiä sovelluksia ei ennen vanhaa ollut olemassa, ja siksi oli täysin normaalia ja hyväksyttävää tehdä asioita, jotka nyt kuulostavat nuorten mielestä oudoilta.

17) Veljekset kieltäytyvät aikuisuuden mukanaan tuomista velvollisuuksista, kuten lukutaidosta. - - Mahtaisivatkohan pojat ikinä oppia *muistamaan PIN-koodejaan, maksamaan verojaan tai uusimaan kirjastolainojaan.* (s. 61)

18) Jos Mirdjalla olisi ollut käytössään *Tinder*, olisi siinä puolin ja toisin swaipattu oikealle etusormi kipunoiden, mutta Mirdja on sellainen megabeibi, että ihailijoita löytyy ihan perinteisinkin menetelmin jopa yli oman tarpeen. (s. 97)

Esimerkeissä 17 ja 18 korostuvat myös nykyaikaiset sovellukset ja palvelut. Esimerkki 17 sovittaa hypoteettisesti seitsemää veljestä PIN-koodien, veronmaksun ja kirjastolainojen 2000-luvulle, jolloin nykyisen nuoren sukupolven edustajat eli oletetut lukijat ovat syntyneet. Myös esimerkissä 18 hahmotellaan hypoteettisesti Mirdjan seuraelämää, jos se olisi tapahtunut *Tinderin* eli seuranhakupalvelun aikakaudella. Sekä esimerkissä 17 että esimerkissä 18 hypoteettisuutta ilmaisee konditionaali, joka tunnetaan muun muassa kuvittelua osoittavana moduksena (VISK §1592). Konditionaalin tunnus on *-isi*, joka esiintyy niin esimerkin 17 "*mahtaisivatko*" kuin esimerkin 18 verbeissä "*olisi ollut*" ja "*olisi swaipattu*". Tällöin lukijalle korostuu, että tekstissä hahmotellaan mielikuvaa klassikkokirjallisuuden hahmoista nykyaikana.

Vaikka esimerkkien retoriikka perustuukin nykyajan ilmiöille, eivät esimerkiksi aikuisille suunnattu seuranhakupalvelu *Tinder* tai verojen maksaminen välttämättä näyttäydy nuorille tuttuina ilmiöinä. Tällöin havainnollistus retorisenä keinona ei toimi onnistuneesti, sillä nuori ei välttämättä näe asioiden välistä yhteyttä. Toki osa nuoristakin lukijoista mahdollisesti ymmärtää aikuisille suunnatut esimerkit, mutta taustaoletuksena ei voida pitää, että kaikki ymmärtäisivät. Kyseiset esimerkit soveltuisivatkin tehokkaammin vaikuttamisen keinoiksi, jos kohdeyleisönä olisivat nuoret aikuiset.

19) Koulunkäynti osoittautuu veljille lähes mahdottomaksi - - Ja ymmärtäähän veljesten ahdingon. *Ei ole ilmiöpohjaista oppimista, ei kannustavia opetusmenetelmiä, ei välitunteja eikä röökipaikkaa.* (s. 54)

20) Kyllikki on villi gimma, joka mieluiten *räkisi illat pitkät asfalttiin Mäkkärin kulmilla.* (s. 38)

21) Luku sijoittuu nimittäin suomenmielisten kokoukseen, jossa *suunnitellaan iltamia - tuon ajan bileitä.* (s. 94)

Esimerkeissä klassikkokirjallisuuden sisältöjä havainnollistetaan nuorille oletetusti tutuilla paikoilla tai niihin rinnastettavilla tapahtumilla. Esimerkissä 19 rinnastetaan *Seitsemän veljestä* teoksen aikainen koulunkäynti ja nykyinen nuorille tuttu koulujärjestelmä. Esimerkki 19 haluaa ikään kuin peräänkuuluttaa nykyisen koulujärjestelmän hienoutta, ja samalla verrata sitä klassikkoteoksen koulunkäyntiin, jotta ero havainnollistuu lukijalle. Jälleen esimerkkiin tuodaan mukaan nuorille heidän koulumaailmastaan tutut termit "ilmiöpohjainen oppiminen", "kannustavat opetusmenetelmät", "välitunnit" sekä "röökipaikka". Toisaalta voidaan kyseenalaistaa, ovatko kaksi ensimmäistä termiä nuorille niinkään tuttuja vai ennemmin koulumaailman aikuisille. Kuitenkin lukijaan pyritään vaikuttamaan havainnollistamalla sekä rinnastamalla uusi ja vanha.

Esimerkissä 20 puolestaan tuodaan taas yksi klassikkokirjallisuuden hahmo niin sanotusti nykyaikaan kuvittelevan konditionaalina avulla. Paikkana korostuu "Mäkkärin kulmilla" eli pikaruokaravintola McDonald's piha-alueineen, joissa tunnetusti useilla paikkakunnilla nuoret viettävät vapaa-aikaansa. Esimerkissä muodostetaan myös tietynlainen stereotypia siitä, että pikaruokaravintoloissa aikaansa illat pitkään viettävät ja mahdollisesti huonostikin käyttäytyvät eli "räkivät" vain "villit" nuoret. Tällöin lukijalle havainnollistuu myös mielikuva, joka Kyllikistä hahmona halutaan välittää.

Esimerkissä 21 korostuu "iltama" käsitteen selventäminen nuorelle lukijalle. Käsite saattaa näyttäytyä nuorelle vieraana ja kummaksuntaa herättävänä ilmaisuna, mutta rinnastaessa se nuorten arkikielen ilmaisuun *bileet*, eli kekkerit (KS 2021), kuvaa se tilannetta jo paremmin. Lukija pyritään myös saada kiinnostuneemmaksi käsitteillä olevasta klassikosta tuoden esiin, että sen juoneen kuuluu mahdollisesti nuoria itseään kiinnostavat bileet. Esimerkissä ajatusviiva siis erottaa täsmentävän lisäyksen muusta virkkeestä (Kielitoimiston ohjepankki 2021) tavoitteenaan korostaa nuorille tuttua asiaa. Tällöin havainnollistetaan klassikossa käsitteillä olevaa tapahtumaa nuorten oman kielenkäytön ja sen termistön kautta.

22) *Diletantti saattaa kuulostaa eksoottisen pikkulinnun nimeltä, talitintin eteläiseltä veljeltä, mutta oikeasti sana tarkoittaa harrastelijamaisuutta. (s. 106)*

23) *Ja poroporvarillisuus ei tässä tarkoita keskiluokkaista porokasvatusta, vaan vihattavaa pikusieluisuutta, tavallisuutta ja sovinnaisuutta - - (s. 96)*

24) *Halli ei tässä tarkoita jäähallia eikä myöskään tappomielellä liikuskelevaa harmaahyljettä, vaan metsästyskoiraa. (s. 60)*

Esimerkkejä voidaan pitää eräänlaisina humoristisina sanaleikkeinä, joiden kautta lukijalle mahdollisesti vaikeita tai entuudestaan tuntemattomia käsitteitä selitetään. Esimerkin 22 ”diletantti” käsitteellä leikitellään rinnastamalla se samalta kuulostavaan lintulajiin talitintti. Sanat eroavat toisistaan semanttisesti, mutta ulko- ja äänneasuiltaan muistuttavat osittain toisiaan. Esimerkin 23 käsite ”poroporvarillisuus” puolestaan on esitetty rinnastamalla se ’poro’-etuliitteeseen viittaavaan porokasvatukseen. Rinnastuksella ei haluta tässä esimerkissä tuoda esiin yhtäläisyyksiä, vaan päinvastoin korostaa, että kyseessä ei ole porokasvatus. Myös esimerkissä 24 tuodaan esiin, mitä ”halli” käsitteellä ei tarkoiteta, vaikka se siltä saattaakin kuulostaa.

Humoristisen esimerkeistä tekee sanojen samankaltaisuudella leikittely ja tarkoituksenmukainen liioitteleva selkeys. Lukijan ei oletetakaan luulevan, että ”diletantti” tarkoittaisi talitintin sukulaista, mutta selvennys toimii hauskuuttamisen ohella käsitteitä todella selventävänä keinona. Koska ilmiö esiintyy aineistossa toistuvasti, voidaan sitä pitää tarkoituksenmukaisena retoriikkana. Nuorille mahdollisesti entuudestaan tuntemattomia käsitteitä halutaan lähestyä tuttujen sanojen kautta huumoriin vedoten. Tällöin uudet käsitteet näyttäytyvät helposti lähestyttävämpinä ja jäävät helpommin lukijan mieleen.

Aineistossa esiintyy siis useita rinnastamisen ja esimerkkien käytön keinoja, joiden kautta tekstiä havainnollistetaan lukijalle. Analyysin myötä voidaan kuitenkin todeta, että suurin osa havainnollistamisen keinoista linkittyy nuorten elämään ja sen oletettuihin ilmiöihin. Tuomalla klassikoita käsittelevän tietotekstin sekaan esimerkkejä ja asioita nuorten omasta elämästä ja nykyajasta näyttäytyy tietoteksti kiinnostavana lukea. Lukija ymmärtää, että vaikka tietotekstin aiheena on klassikkokirjallisuus, voi siitä kirjoittaa nykyaikaisesti. Myös retoriikka perustuu siihen, että nuoren on helppompaa vaikuttaa lukemastaan, kun sitä havainnollistetaan entuudestaan tuttujen asioiden kautta.

4.4 Puhekieliset ilmaukset

Aineistossa esiintyy runsaasti puhekielisiä ilmauksia, joilla pyritään jäljitellä nuorten kielenkäyttöä. Suurin osa aineiston ja täten analyysin puhekielisistä esimerkeistä hyödyntää jollakin tavalla piirteitä englannin kielestä. Englantiin viittaavien puhekielisten ilmausten lisäksi analysoin slangi-ilmauksia sekä joitakin juuri nuorten kielenkäyttöön liitettäviä ilmauksia ja sanontoja. Puhekielisyyden analyysi eteneekin edellä mainitun luokittelun mukaisesti.

25) Siis *OMG!* (s. 95)

26) Koska maailmaa ei ole vielä luotu, on Ilmatar ihan että *BOORING*. (s. 37)

Esimerkeissä 25 ja 26 esiintyy englannin kieltä. Esimerkin 25 "OMG" on lyhenne englanninkielisestä *oh my God* -sanonnasta, jolla laveasti suomennettuna tarkoitetaan "voi ei". Lyhenne on alun perin nettislangia, mutta sittemmin se on siirtynyt myös puhuttuun kieleen (Redfoxsanakirja 2021). Ilmaus toimii tekstissä järkyttyneen omaisena huudahduksena, josta huutomerkkikin kielii. Esimerkin 26 "BOORING" puolestaan viittaa suoraan englannin sanaan *boring*, jonka suomennetaan tarkoittavan "tylsä" (Redfoxsanakirja 2021). Sanan kirjoitusasu kielii kuitenkin sanan äänneasusta, sillä siihen on lisätty kaksoisvokaali. Ilmauksella tarkoitetaan siis Ilmattaren olevan tylsistynyt.

Molempien esimerkkien kirjoitusasu herättää lukijan huomion hyödyntäen muusta tekstistä poiketen kokonaan isoja kirjaimia eli kapiteeleja. Esimerkin 25 mukaiselle lyhenteelle kapiteelit ovat ominaisia. Esimerkissä 26 kapiteelit puolestaan ilmaisevat mahdollisesti kovaäänisyyttä, sillä sanan kirjoitusasu mukailee ääntämistä eli puhetta. Näin ollen sekä suomesta englanninkielisiin ilmauksiin yhtäkkinen siirtyminen että kirjoitusasu rikkovat tekstin vallitsevaa rekisteriä, mikä osaltaan voi hauskuuttaa lukijaa.

27) Canthin näytelmä nosti ongelman kaunistelematta esiin – *tyyliin in your face!* (s. 83)

28) Seitsemän veljestä on saanut versiot myös oopperana, balettina, musiikkina – *you name it*. (s. 68)

29) Kuvitettu versio oli siis myös merkki siitä, että romaanin asema oli vihdoinkin vakiintunut. *Go Kivi!* (s. 67)

Esimerkeissä 27, 28 ja 29 esiintyy englanninkielisiä fraaseja, jotka ovat osaltaan juurtuneet suomenkielisten, etenkin nuorten kielenkäyttöön. Kaikissa kolmessa esimerkissä englanninkielinen fraasi-ilmaus toimii suomenkielisen virkkeen lisäyksenä, jota erottaa piste tai ajatusviiva. Englanninkielisille fraaseille onkin tyypillistä toimia osana suomen kieltä lisäyksinä, joiden avulla kiteytetään päävirkkeen sanomaa. Voidaan puhua myös koodinvaihdosta, jolla tarkoitetaan englannin kielen sekoittumista osaksi suomen kieltä samanaikaisesti samassa tekstissä. Koodinvaihtoa voivat ilmentää esimerkkien kaltaiset fraasit tai yksittäiset sanatkin, ja se on tyypillistä juuri nuorten kielenkäytössä. Koodinvaihto tapahtuu useimmiten juuri tekstin lause- ja virkerajoilla, kuten esimerkkien lisäyksissä. (Toriseva 2008: 171.)

Esimerkin 27 englanninkielinen fraasi "in your face" tarkoittaa halveksuvaa ja pilkkaavaa sanontaa (Redfoxsanakirja 2021), joka voidaan vapaasti suomennettuna yhdistää esimerkiksi suomenkieliseen sanontaan "siitäs saat". Koodinvaihtoa sisältävässä

esimerkissä esiintyy myös nuorten kielenkäytössä runsaasti esiintyvä täytesana "tyyliin", jolla illatiivimuotoisena tarkoitetaan muun muassa ilmaisuja *noin, kuten* ja *esimerkiksi* (Lyytikäinen 2016: 68–69).

Esimerkin 28 "you name it" puolestaan viittaa edellä olevaan listaukseen *Seitsemän veljestä* teoksen versioista, ja fraasina tarkoittaa suomeksi "vaikka mitä" (Redfoxsanakirja 2021), eli korostaa listan jatkuvan vaikka kuinka pitkälle. Koodinvaihtaminen korostaa entisestään sanonnan merkitystä ja kiinnittää lukijan huomion kielen vaihtumisen seurauksena. Esimerkin 29 huudahdus "Go Kivi!" tarkoittaa samaa kuin suomenkielinen kannustushuuto "hyvä Kivi!". *Go* merkitsee englannin kielellä mennä-verbiä (Redfoxsanakirja 2021), mutta sitä sovelletaan eri konteksteissa moniin eri merkityksiin.

Koska koodinvaihto on niin suosittua nuorten kielenkäytössä (Toriseva 2008: 171), perustuu esimerkkien vaikuttavuus nuorten kielenkäytön mukailulle. Nuoriin pyritään vaikuttamaan käyttämällä tekstissä heidän käyttämäänsä kieltä ja sille tyypillisiä fraaseja. Myös englannin kieli yksinään voi auttaa jotakin nuorta vaikuttamaan lukemastaan, sillä usein englanti näyttäytyy kansainvälisenä ja siksi tietyllä tavalla mahdavana kielenä nuorten silmissä. Samalla koodinvaihdon myötä esitetyt fraasit kuitenkin myös alleviivaavat fraasia edeltävää asiaa vahvasti tehden siitä vaikuttavamman.

30) Lukijan tekisi mieli välillä *facepalmata*. (s. 85)

31) Mirdja *friendzoonaa* tyypin nopeammin kuin jätkä ehtii kissaa sanoa, ja jatkaa etiäpäin. (s. 98)

32) Mirdja yrittää *ignoorata* koko *creepyn* tyypin (s. 114)

Esimerkeissä 30, 31 ja 32 korostuu englannin ja suomen kieliä sekoittava 'finglish', joka toimiikin aineistossa runsaasti käytettynä retorisenä keinona. Koodinvaihdesta ilmiö eroaa siten, että englanninkieliset sanat ovat muokkaantuneet suomen kieleen sopivammiksi esimerkiksi suomenkielisiä taivutusmuotoja käyttäen, eli ne eivät esiinny alkuperäisissä kieli- ja äänneasuissaan.

Esimerkin 30 englannin kieltä mukaileva verbi "facepalmata" (eng. facepalm) tarkoittaa elettä, jossa kämmen viedään naamalle esimerkiksi myötähäpeän merkiksi (Redfoxsanakirja 2021). Esimerkin 31 verbi "friendzoonaa" (eng. friendzoning) puolestaan tarkoittaa vapaasti suomennettuna jonkinlaisen tapailusuhteen päätymistä kaveritasolle romanttiselle tasolle siirtymisen sijaan. Esimerkissä 32 esiintyy sekä verbiettä adjektiivimuotoisia finglish-sanoja. Verbi "ignoorata" (eng. ignore) tarkoittaa jonkin tai jonkun sivuuttamista ja huomioon jättämistä. Adjektiivi "creepy" puolestaan merkitsee karmivaa. (Redfoxsanakirja 2021.)

Vierasperäiset verbit on muodostettu suomen kielen kielioppia mukaileviksi lisäämällä niihin A-infinitiivin mukaisen tunnuksen -A. Tällöin englanninkielinen ilmaus mukautuu suomenkielisen kielenkäyttäjän käyttöön sopivammaksi. Vierasperäinen adjektiivi puolestaan on saanut esimerkissä genetiivin tunnuksen -n, koska se mukaillee määritettävää genetiivimuotoista substantiivia. Tässäkin tapauksessa adjektiivi mukautuu tällöin paremmin suomenkielisen puhujan käyttöön.

Englanninkieliset kuvailua ja tekemistä ilmaisevat sanat tarttuvat nuorten kielenkäyttöön esimerkiksi elokuvien, musiikin ja median monien muotojen kautta (Toriseva 2008: 181). Joskus toisella kielellä koetaan jonkin tietyn merkityksen ilmaisu helpommaksi tai osuvammaksi, ja tällöin vieraskielinen ilmaisu leviää ja jää käyttöön helposti. Kuten koodinvaihtoa korostavissa esimerkeissä, myös esimerkkien 30, 31 ja 32 retoriikka perustuu siis nuorten kielenkäytön mukailuun. Käytössä ovat nuorten tunteet ja suosimat englannin kielestä peräisin olevat termit. Kaksikoodisuudessaan *finnglish* rikkoo näkyvästi tekstin rekisteriä ja saa siten luotua myös huumoria tekstiin. Lukija ei kenties osaa odottaa, että klassikkoja käsittelevä tietokirja sisältäisi kieltä, joka ei virallisesti ole suomea.

33) - - ja *bamlasi* vielä sujuvaa ranskaa. (s. 90)

34) Opiskeluaikoinaan suomea *spraakaaava* Lönnrot oli harvinaisuus ruotsinkielisen sivistyneistön porukoissa. (s. 33)

35) Siitä ei Viertolan isäntä *diggaa* - - (s. 57)

Esimerkit 33, 34 ja 35 edustavat slangisanaston käyttöä osana puhekielen retoriikkaa. Sanoissa on vierasperäisyyttä ilmentäviä elementtejä, mutta ne eivät kuitenkaan koodinvaihdon tavoin edusta mitään tiettyä vierasta kieltä. Suomen kielen slangin nähdään sijoittuvan pääkaupunkiseudulle, jossa se on syntynyt ja sitä eniten käytetään. Esimerkkien voidaankin nähdä vetoavan erityisesti pääkaupunkiseudulla eläviin tai muuten seudun slangia tunteviin lukijoihin.

Sekä esimerkin 33 imperfektinen slangiverbi ”*bamlasi*” että esimerkin 35 ”*spraakaaava*” viittaavat molemmat yleiskielen puhua-verbiin (Paunonen 2000: 73, 1080). Molemmissa esimerkeissä viitataan siis jonkin kielen puhumisen taitoon. Esimerkin 35 slangiverbi ”*diggaa*” puolestaan merkitsee jostakin pitämistä (Paunonen 2000: 144). Kyseisessä esimerkissä tosin kieltosanan kautta ilmaistaan päinvastaista, eli sitä, että ei pidetä jostakin. Muiden puhekielisten ilmausten lailla slangia rikkoo tekstin muuten yleiskielistä rekisteriä, ja luo siten huumoria tekstiin.

36) - - kaverukset *pöllivät* Johannan tekeillä olevan kankaan myydäkseen sen eteenpäin *dokausrahoiksi*. (s. 78)

37) Simeoni on myös hyvä *heittämään legendaa* - - (s. 50)

38) Ja jos haluat nähdä *ihan tosi härön* version Kiven elämästä - - (s. 48)

Viimeksi edellä esiteltyt ja analysoidut slangiesimerkit 33, 34 ja 35 edustavat pääosin pääkaupunkiseudun slangia, joka ei sanastoineen välttämättä ole tunnettu muualla Suomessa. Esimerkit 36, 37 ja 38 puolestaan kuuluvat slangisanastoon, mutta ne ovat nuorten keskuudessa käytössä myös laajemmin Suomessa. Esimerkeissä esiintyy nuorten kielenkäytölle tyypillisiä puhekielisiä ilmauksia ja sanoja.

Esimerkin 36 ”pöllivät” imperfektinen verbi tarkoittaa yleiskielellä varastamista (Paunonen 2000: 877). ”Dokausrahat” puolestaan tarkoittavat rahoja, jotka on tarkoitettu (alkoholi-) juomien ostamiseen (Paunonen 2000: 149). Varastaminen nähdään rikoksena eli sitä voidaan pitää vakavasti otettavana asiana. Ilmaisuihin *pölliiä* kuitenkin pehmentää hieman ilmaisun merkitystä ja täten asenteita sitä kohtaan. Nuoret käyttävätkin *pölliiä*-verbiä kielenkäytössään kevyemmin kuin varastaa-verbiä.

Esimerkin 37 ilmaisu ”heittää legendaa” merkitsee valehtelemistä (Paunonen 2000: 277, 554). Esimerkillä halutaankin ilmaista, että Simeoni kertoo paljon tarinoita, jotka eivät kuitenkaan ole totta. Esimerkin 36 varastamisen lailla valehtelua pidetään yleisesti negatiivisena ja vakavanakin asiana. Puhekielinen ja kiertoilmaisun omainen ilmaus keventää asian vakavuutta. Metaforisuus onkin vahvasti läsnä nuorten slangisanastossa (Routarinne & Uusi-Hallila 2008: 30).

Esimerkissä 38 käytetty adjektiivilause ”ihan tosi härö” tarkoittaa korostetusti outoa. *Härö* kuvaakin kummallista ja outoa (Paunonen 2000: 330). Intensiteetti- ja astemääritteet ”ihan” ja ”tosi” korostavat liioitellusti määriteltävän adjektiivin ominaisuuksia. Nuorten kielenkäytölle ominaista onkin liioitteluun usein johtava runsas intensiteettisanon käyttö (Routarinne & Uusi-Hallila 2008: 31).

4.5 Maksimit

Aineistossa esiintyy melko runsaasti erilaisia maksiimeja eli sananlaskuja, joiden tehtävänä on toisinaan havainnollistaa tekstiä ja toisinaan kiteyttää tekstin sanomaa. Osa sananlaskuista näyttyy hyvinkin vanhoina ja perinteisinä, kun taas osa on tunnetuista maksiimeista muokattuja variaatioita ja osa kokonaan uudensuomalaisia, nykyajan tuottamia, sanontoja. Analysoinkin aineistossa esiintyviä maksiimeja ja niihin rinnastettavia sanontoja edellä mainitun luokittelun lailla.

39) *Aika aikaansa kutakin, sanoi pässi kun päätä leikattiin.* (s. 74)

40) Kaikkien huhupuheiden seasta *ei ota Erkkikään selvää* millainen Homsantuu oikeasti on. (s. 80)

41) Ei siis ihme, että romaanin pohjalta tehtyjä näyttämösovituksia *putkahtelee* suomalaisiin teattereihin tasaisin väliajoin *kuin kantarelleja sateella.* (s. 67)

Esimerkit 39, 40 ja 41 edustavat hyvinkin perinteisiä sananlaskuja ja sanontoja, jotka ovat monelle kielenkäyttäjälle tuttuja. Esimerkin 39 maksiimi kiteyttää ajatuksen siitä, kuinka aika erilaisine vaiheineen ja tapahtumineen on rajallista (Muikku-Werner, Jantunen & Kokko 2008: 18). Kontekstissaan kyseinen esimerkki kiteyttääkin, että romantiikan tyylikausi väistyi realismin tieltä. Sanonnan edusosaa voidaan pitää sanontana itsessään, mutta myös esimerkissä esiintyvä loppuosa liitetään siihen usein. Loppuosa onkin elementti, joka keventää sanonnan sävyä humoristisesti, sillä eläimelle on annettu vuorosana.

Esimerkin 40 ”Erkki” puolestaan tarkoittaa samaa kuin ei kukaan (Muikku-Werner ym. 2008: 40). Sanonta on suomenkielisissä sanonnoissa paljon käytetty, ja sitä varioidaan monia eri tilanteita koskeviin sanontoihin. Esimerkillä tarkoitetaan siis, että kukaan ei ota selvää, millainen Homsantuu oikeasti on, koska hänestä huhutaan niin paljon. Maksiimi siis korostaa Homsantuusta liikkuvien huhujen määrää.

Esimerkki 41 taas hyödyntää vanhaa sanontaa ”kuin sieniä sateella”, jolla tarkoitetaan, että jotakin syntyy paljon ja nopeasti (Muikku-Werner ym. 2008: 309). Samalla maksiimi toimii havainnollistavana vertauksena, jonka kautta korostetaan asian luonnetta. Esimerkillä viitataankin kontekstissaan siihen, kuinka useita sovituksia *Seitsemän veljestä* teoksesta on tehty. Vertaus näyttäytyy lukijalle hieman liioittelevana ja siksi myös huvittavana.

Esimerkkien maksiimit ovat monelle vanhemman sukupolven kielenkäyttäjälle tuttuja, mutta nuorten kielenkäytössä vanhahkot sananlaskut eivät kuitenkaan välttämättä ole läsnä. Osana nykyaikaista tekstiä ne kuitenkin erottuvat, ja siten korostavat tekstin sanomaa havainnollistamalla sitä. Retoriikka perustuukin siihen, että asia korostuu huomioita herättävän kielenkäytön myötä. Samoin maksiimien myötä rakentuva huumori perustuu tekstin rekisterin rikkoutumiselle. Vanhanaikaiset ilmaisut rikkovat muuten nykyaikaisen tekstin rekisteriä ja siten luovat humoristista sävyä tekstiin.

42) *Mutta minkä taakseen jättää, sen edestään löytää, ja muuta rasittavaa kansanviisautta.* (s. 55)

Myös esimerkissä 42 korostuu perinteinen sananlasku, ja siinä tuodaankin suoraan esiin, että kyse on (rasittavasta) kansanviisaudesta. Esimerkin sanonta merkitsee, että ikävätkin asiat on kohdattava, sillä jos ne sivuuttaa, ne tulevat varmasti myöhemmin uudelleen esiin. Esimerkki viittaa kontekstissaan *Seitsemän veljestä* teoksen hahmojen toimintaan teoksen kohdassa, jossa he karkaavat koulusta. Näin ollen maksimien tehtävänä on jälleen kiteyttää tekstin sanoma, ja sen kautta luodaan tekstiin eräänlainen opetus, joka lukijankin on hyvä sisäistää.

Esimerkissä korostuu kuitenkin myös retoriikkaa rakentava maksimien täydentävä lisäys ”ja muuta rasittavaa kansanviisautta”, jolla kevennetään opetuksenkin sisältänyttä sanontaa. Toisaalta lisäys jopa kumoaa sanonnan sanoman negatiivisella sävyllään. Retoriikan voi kuitenkin nähdä perustuvan siihen, että mukaillaan mahdollista lukijan mielipidettä kärjistävän adjektiivin avulla.

43) Boyfriend Einolla *ei niin sanotusti ole kaikki ministerit kyselytunnilla*, ja teräväpäistä Mirdjaa harmittaa mokoman tyhmyrin seura. (s. 96)

44) - - *tukka hyvin ja aapiskirja näkyy*. (s. 54)

45) Kärsimätön klassikontaltuttaja älköön *kuitenkaan repikö lukuverkkareitaan* heti alkuunsa. (s. 51-52)

Esimerkin 43 maksimi on yksi lukuisista variaatioista, joilla ilmaistaan sanontaa ”ei ole kaikki kunnossa”, joka puolestaan tarkoittaa, että jonkin järjenjuoksua kyseenalaistetaan. Esimerkissä vastakkain asetetaan teräväpäinen eli viisas Mirdja ja tyhmyri Eino. Vaikka lukija varmasti tunnistaa sanonnan tarkoituksen, ei kyseinen variaatio kuitenkaan näyttäyty parhaana mahdollisena vaihtoehtona vaikuttaa nuoriin lukijoihin. Samasta sanonnasta on olemassa myös variaatioita, jotka voisi tulkita koskettavan nuorten elämää lähemmin. Ministereihin viittaaminen näyttäytyy aikuisempaan yleisöön vetoavana keinona.

Esimerkki 44 mukailee tunnettua sanontaa ”tukka hyvin ja kello näkyy”, jolla tarkoitetaan huoliteltua ulkonäköä. Esimerkki viittaa kontekstissaan seitsemään veljekseen yhdistetyllä kosio- ja koulumatkallaan. Siksi kellon tilalla mainitaan aapiskirja. Esimerkissä 45 puolestaan viitataan pelihousujen repimiseen eli maltin menettämiseen. Tunnettu sanonta on kuitenkin muokattu nuoren erityisyleisön edustajalle eli klassikontaltuttajalle sopivammaksi puhumalla lukuverkkareista pelihousujen sijaan. Yksilöity sananlasku lisää vaikuttavuutta tekstiin.

Kaikki kolme esimerkkiä luovat muokattuine sanontoineen huumoria tekstiin, sillä kukin sanonta kuvallisuudessaan muuttaa tekstin sävyä hieman keveämmäksi. Koska sanonnat eivät ole vanhanaikaisia kansanperinnettä noudattavia sananlaskuja, syntyy

keveämpi tunnelma. Tällöin voidaan puhua taas rekisterin rikkoutumisesta, sillä sanontojen uudet ulkoasut yllättävät osana muuta tekstiä.

46) *Kiinnostaa kiviäkin!* (s. 48)

Huumoria luo myös esimerkin 46 sanonta. Kyseessä on sanaleikinkin muodostava värittävä kannanotto, jolla teksti ilmaisee kontekstissaan, että yleisesti klassikkokirjailijoiden elämäkerrat eivät ole kiinnostavia. Sanaleikistä humoristisen tekee sen teksti, sillä kyseinen esimerkki on poimittu Aleksis Kiven elämää käsittelevästä luvusta. Tällöin kuulemaansa tylsistymistä tarkoittava sanonta ”kiinnostaa kiviäkin” voidaan nähdä viittaavan myös kyseisen kirjailijan nimeen.

47) *Sehän ei mennyt kuin Strömsössä.* (s. 44)

Esimerkin 47 sanonta on alkuperäisesti ennemminkin vertaus, mutta runsaan käytösteensa vuoksi se on vakiintunut kielenkäyttöömme sanonnan lailla. Sanonnalla viitataan TV-ohjelma Strömsöön, jossa käsitellään erinäisiä kodin askareita positiivisuutta korostaen. Sanonnalla tarkoitetaan, että jokin asia ei mennyt yhtä hyvin kuin kyseisessä ohjelmassa vaan päinvastoin epäonnistui. Esimerkki viittaakin kontekstissaan J. R. Tolkienin suomen kielen opetteluun *Kalevalan* innoittamana. Sanontaa voidaan pitää uutena ja täysin nykykulttuurin tuottamana maksimina, sillä se on televisiomedian ja -katsojien luoma.

Esimerkin 47 sanonnan voidaan olettaa olevan tuttu nuorillekin lukijoille, vaikka he eivät välttämättä sen alkuperää tuntisikaan. Sanonta toimiikin vaikuttavana keinona, sillä muihin maksimeihin verrattuna se on hyvinkin uudenaikainen ja viittaa nykyaikaiseen ilmiöön. Se poikkeaa muista sananlaskuista radikaalisti, sillä sitä voidaan puhtaasti pitää puhekielisenä sanontana, eikä niinkään sananlaskuna tai kansanviisautena. Puhekielisyydessään se luokitellaan osaltaan huumoria tekstiin, sillä lukija ei osaa olettaa, että tunnetun kirjailijan kielen oppimiseen viitattaisiin kyseisellä epäonnistumisella ilmaisevalla sanonnalla.

Maksimien ja muiden myöhemmin muokkaantuneiden tai syntyneiden sanontojen käytön runsauden voi tulkita tarkoituksenmukaiseksi retoriikaksi. Sananlaskuja ja sanontoja on hyödynnetty läpi aineiston monipuolisesti käyttäen sekä vanhoja että uusia ilmauksia. Vanhanaikaisten sananlaskujen voi nähdä toimivan asiaansa kiteyttävänä ja painottavana elementtinä, joka nousee erilaisuutensa vuoksi esiin tekstistä. Uudemmat nuortenkin tuntemat sanonnat puolestaan pyrkivät vaikuttamaan lukijaansa nykyaikaisuutta ja huumoria luoden. Kaikki esimerkkien mukaiset maksimit kuitenkin toimivat tekstissä esitettyjen asioiden tukena eivätkä irrallisina ilmauksina, kuten Kakkuri-Knuutila (2004: 253) maksimien tehtävää retoriikassa kuvaileekin.

4.6 Puhuttelu

Aineiston teksti hyödyntää runsaasti lukijan puhuttelua osana niin sanottua virallista tietotekstiä eli tietoa klassikkokirjallisuudesta. Tiedon välittämisen ohessa teksti siis paikoittain huomioi lukijaa puhuttelemalla tätä. Puhuttelu osaltaan korostaa erityisyleisön huomioimista tekstissä, sillä lukija otetaan osaksi tiedon välitystä kohdeyleisön ominaisuudet huomioiden. Aavaan puhuttelun esiintymistä aineistossa epäsuoraa ja suoraa puhuttelua sisältävien aineistoesimerkkien kautta.

48) Näytelmää lukiessa *on hyvä muistaa*, että se on tehty ensisijaisesti esitettäväksi – ei luettavaksi. (s. 84)

49) Kalevalaa lukiessa *on tärkeä tietää*, mihin tarkoitukseen se on sepitetty. (s. 30)

Esimerkissä 48 ei varsinaisesti suoraan puhutella lukijaa, mutta silti virkkeen voi tulkita olevan osoitettu ohjeeksi lukijalle. Voidaan siis puhua nollapersonasta, jota käytetään tekstissä silloin kun tekstin sanoma voi yleistettävästi koskea ketä tahansa (VISK §1347). Nollapersona muodostaa siis ikään kuin epäsuoran puhuttelun. Esimerkin ohjaava lause ”on hyvä muistaa” toimii oleellisena ohjeistuksena klassikkokirjallisuuden lukijalle eli aineiston oletetulle lukijalle. Samoin esimerkin 49 ohjeistus ”on tärkeää tietää” kohdistuu lukijalle, vaikka sitä ei tuodakaan suoraan puhutellulla esiin. Tässäkin esimerkissä lukijan halutaan tietävän, mikä on *Kalevalaa* lukiessa tärkeä tietää.

Vaikka esimerkkien 48 ja 49 ohjeita ei suoraan lukijan nimen tai persoonan puhuttelun kautta kohdistetakaan kellekään, voidaan ohjeet kuitenkin tulkita osoitetuiksi lukijalle. Nollapersonan kautta muodostuvan epäsuoran puhuttelun kautta halutaan tiedon välittämisen ohessa painottaa, mitä on hyvä muistaa ja tietää klassikkokirjallisuutta luettaessa. Epäsuoran puhuttelun retoriikka perustuukin sille, että painotetaan lukijalle tiettyjä asioita, ja lukijan toivotaan ymmärtävän ne tällöin paremmin.

50) *Kokeile* esimerkiksi kirjoittaa tästedes *kauppalistasi* trokeeseen. (s. 35)

51) Mitä enemmän *tiedät* Kalevalasta ennen sen lukemista, sitä helpommin sen *taltutat*. (s. 30)

52) Jos *et jaksa* lukea Kiven romaania, *voit* vallan mainiosti *kuunnella* sen myös äänikirjana. (s. 69)

Esimerkit 50, 51 ja 52 puhuttelevat suoraan lukijaa. Puhuttelun voi tunnistaa persoonamuotoisesta verbistä sekä substantiivin sijamuodosta. Esimerkissä 49

imperatiivimuotoinen eli ohjaileva tai kärkevä verbi "kokeile" (VISK §118, VISK §889) on taivutettu yksikön toisessa persoonassa, jolla viitataan suoraan lukijaan. "Kauppalistasi" puolestaan ilmaisee genetiivisijaista possessiivisuffiksia, jolla ilmaistaan yksikön toisen persoonan omistamista (VISK §1232, VISK §96). Samoin esimerkissä 50 verbi "tiedät" ja "taltutat" on taivutettu yksikön toisessa persoonassa, jolla viitataan lukijaan. Myös esimerkissä 51 toistuu yksikön toinen persoona verbeissä "et jaksa" ja "voit kuunnella". Esimerkit siis puhuttelevat lukijaa verbin persoonan kautta.

53) Alle on koottu muutamia käyttökelpoisia kirouksia Kiven klassikosta. *Testaa* näitä seuraavan kerran kun koira syö *kotitehtäväsi* tai kaverille *tarkoittamasi* tekstari lähtee *äidillesi*. (s. 66)

54) *Laadi* hyvä suunnitelma ja *myy* se sitten iso rahasummaa vastaan Kansallisteatterille, Rovio Entertainmentille tai jollekin muulle soveliaalle taholle. *Saamillasi* rahoilla *voit* mainiosti jättää koulun kesken ja vetäytyä Kanarialle golfaamaan. (s. 70)

Edellä analysoidut esimerkit 49, 50 ja 51 edustivat asiallisia ja hyödyllisiä puhutellun muotoja, ja niiden funktiona voidaan pitää lukijan auttamista. Koska aineisto on sävyltään humoristinen, edustavat aineistoesimerkit 53 ja 54 puhuttelua, joiden toisijaisena funktiona opastamisen lisäksi on lukijan viihdyttäminen. Sekä aineistoesimerkki 53 että 54 sisältääkin ironista sävyä. Ironia syntyy siitä, että esimerkkien sisältö ei vastaa sitä, mitä sillä oikeasti tarkoitetaan (Rahtu 2006: 30). Esimerkissä 53 neuvotaan lukijaa käyttämään kiro sanoja, kun kotitehtävät ovat jääneet tekemättä tai tekstiviesti lähetetään väärään numeroon. Esimerkki 54 puolestaan kehottaa lukijaa laatimaan suunnitelman, jonka menestyksen myötä koulun voi lopettaa. Kummassakaan esimerkissä ei neuvota oikeasti sitä, mitä siinä kirjaimellisesti sanotaan, vaan luodaan ironista huumoria tekstiin. Molemmat esimerkit myös hyödyntävät jälleen lukijan oman elämän ilmiöitä.

Suorasta puhuttelusta puolestaan viestivät esimerkin 53 imperatiivimuotoinen ja yksikön toisessa persoonassa taivutettu verbi "testaa" sekä yksikön toiseen persoonan viittaavat possessiivisuffiksit "kotitehtäväsi", "tarkoittamasi" ja "äidillesi". Samat yksikön toiseen persoonaan eli lukijaan viittaavat verbit "laadi", "myy" ja "voit" sekä possessiivisuffiksi "saamillasi" esiintyvät myös esimerkissä 54. Omistusta ilmaisevan possessiivisuffiksin tunnuksena voidaan pitää esimerkeissä esiintyvää päätettä -si, joka viittaa yksikön toiseen persoonaan omistajana (VISK §96).

55) Romaanin toisessa luvussa *lukijakin* pääsee vihdoinkin tsiigaamaan, että minkälainen Babylonin portto tämä kohuttu Mirdja oikein on. (s. 95)

56) *2000-luvulla klassikoitaan taltuttavan* korviin tämä kuulostaa ehkä vähän hassulta, mutta monissa Canthin näytelmisä ja novelleissa tehdään myös tutkielmia naisista. (s. 86)

57) Vai kannattaisiko *arvon lukijan* tarttua kameraan itse? (s. 68)

Suorana puhutteluna voidaan pitää myös sitä, kun puhuttelun kohteen eli lukijan nimi mainitaan. Nimellä tarkoitetaan tässä kohdassa yleisesti kohdeyleisöön viittavia mahdollisia käsitteitä, joilla yleisöä lähestytään. Erisnimen tai tässä tapauksessa henkilökategorian käyttö osana muuta tekstiä toimiikin tehokkaana lukijan huomion kiinnittäjänä (VISK §1077).

Esimerkissä 55 käytetään nimitystä "lukija" puhuttelun keinona. Esimerkissä 56 puolestaan esiintyy lukijasta käytetty pidempi ilmaus "2000-luvulla klassikoitaan taltuttava", joka viittaa olennaisesti myös aineistoteoksen nimeen. Esimerkissä 57 lukijaa puhutellaan arvonimikkeellä "arvon lukija", mikä korostaa lukijan tärkeää asemaa tietoteoksen näkökulmasta. Arvonimikkeellä puhuttelu lisääkin semanttisen merkityksensä myötä vaikuttavuutta.

Puhuttelu ikään kuin paikoittain rikkoo tietotekstin ydinsisältöä eli tietoa klassikkokirjallisuudesta ja antaa lukijalle mahdollisuuden taukoon niin sanotun tietovyöryn keskellä. Yksi puhuttelun tehtävistä on kuitenkin ohjeistaa ja auttaa lukijaa, ja se onkin opaskirjallisuudelle ominainen piirre. Puhuttelu osaltaan rakentaakin opaskirjallisuudelle ominaista opastavaa tekstiä tietotekstile ominaisen tiedon välittämisen ohella. Puhuttelu herättää myös lukijan huomion, sillä tällöin teksti kohdistetaan suoraan lukijan tiedoksi. Samalla se myös osallistaa lukijaa osaksi tekstiä.

Puhuttelun retorisuus perustuukin siihen, että teksti kohdistuu sen myötä suoraan lukijalle. Tällöin lukija kokee tekstin suoraan hänelle suunnattuna ja siksi se näyttävätkin vaikuttavampana. Lukijan puhuttelu on aineistossa myös monipuolista. Ohjeistukseen tähtäävä yleiskielinen ja asiallinen puhuttelu näyttävätkin painokkaana sekä luotettavana ja siksi myös vaikuttavana. Ironiaa hyödyntävä puhuttelu puolestaan vetoaa lukijaan, sillä ironian kautta käsitellään sekä tietotekstin sisältöä että lukijan oman elämän ilmiöitä. Ironia toimii tehokeinona tekstin sanomalle, jos se ymmärretään oikein.

5 PÄÄTÄNTÖ

Tässä luvussa kokoan tutkimustulokseni yhteen ja esittelen niitä tarkemmin alussa esittämieni tutkimuskysymysten kautta. Lisäksi vertaan tutkimustuloksiani aiempaan aiheesta tehtyyn tutkimukseen. Vaikka olen sivunnut tuloksia jo analyysin aikana, koen tarpeelliseksi avata tutkimustuloksia tarkemmin vielä erikseen. Lopuksi pohdin ja arvioin tutkimukseni onnistuneisuutta ja esitän tutkielmani pohjalta mahdollisia jatkotutkimusehdotuksia.

5.1 Tulokset

Tutkielmassani olen tarkastellut lapsiin ja nuoriin vaikuttamista heille suunnatussa tietokirjallisuudessa. Tavoitteena on ollut selvittää, millaisin retorisin keinoin lapsiin ja nuoriin pyritään vaikuttamaan Maria Laakson teoksessa *Taltuta klassikko!* Lisäksi tutkimusaineiston luonteen vuoksi tavoitteena on ollut tarkastella huumorin rakentamista retoristen keinojen käytön yhteydessä. Tutkielmani perustuikin kysymyksiin 1) Millaisin retorisin keinoin kohdeyleisöön pyritään vaikuttamaan? 2) Miten retoristen keinojen käyttö luo vaikuttavuutta tekstiin? ja 3) Millaiset retoriset keinot rakentavat huumoria tekstissä?

Analyysin perusteella aineistossa retorisina keinoina korostuvat metafora, väritykset, ilmaukset, rinnastukset, esimerkit, puhekieli, maksiimit ja puhuttelu, joita olenkin avannut sekä teoriaa että analyysia käsittelevissä luvuissa. Retoriset keinot ilmenevät tekstissä niin yksittäisinä sanavalintoina kuin laajempina ilmaisuina tai lauseina. Samoin sanavalinnat ja lauserakenteet toimivat retoriikkaa sekä diskursseja paljastavina elementteinä aiemmin esittelemissäni Lehtimäen (2019), Tainion (1999) sekä Lyonsin ja Griffinin (2003) tutkimuksissa. Nimeämäni retoriset keinot esiintyvät toistuvasti aineistossa tavoitteenaan vaikuttaa lukijaansa. Koska retoristen keinojen tavoite on

sama, on niissä runsaasti yhtäläisyyksiä. Tarkastelemani retoriset keinot voidaankin jakaa havainnollistavuutta ja kieltä korostaviin retorisiin keinoihin.

Aineistoesimerkkiensä runsauden myötä käytetyimpinä tekstin havainnollistamiseen tähtäävinä retorisina keinoina voidaan pitää rinnastuksia ja esimerkkejä. Kohdeyleisöön eli nuoriin lukijoihin pyritään aineistossa vaikuttamaan havainnollistamalla tietotekstiä useiden esimerkkien ja rinnastusten kautta. Esimerkkien ja rinnastusten kautta havainnollistaminen tapahtuu lähes poikkeuksetta käyttäen nuorten omaan elämään liittyviä asioita, henkilöitä tai ilmiöitä. Myös metaforan käytön retoriikka perustuu tekstin havainnollistamiseen nuorten oman elämän kautta. Metaforien avulla jokin asia saadaan selitettyä lukijalle tälle tutumman asian kautta, ja tekstissä metaforina toimivatkin tutut asiat, joiden kautta vieras asia havainnollistuu. Lisäksi maksiimit ja uudemmatkin sanonnat toimivat toisinaan tekstin sanomaa havainnollistavina yhteenvetoina. Osa sanonnoista onkin muokattu nuorten elämään sopivimmiksi ja siten tekstiä havainnollistavimmiksi.

Koska tutkimusaineistona toimiva tietoteksti sisältää runsaasti erilaisia retorisia keinoja, jotka havainnollistavat tekstiä oletetusti nuorille tutujen ilmiöiden kautta, nojautuu teksti paljolti taustaoletusten varaan. Taustaoletusten kautta lukijan oletetaan olevan tietoinen esimerkkinä, rinnastuksena, metaforana tai maksiiminä esiintyvistä asiasta. Taustaoletukset ovatkin retoriikan toimivuuden ja onnistuneisuuden kannalta merkittävässä asemassa aineistossa.

Kieltä korostaviin retorisiin keinoihin liitän puhekielen englanninkielisine ja slangisanoineen, värittävät ilmaisut, osan maksiimeista sekä puhuttelun. Puhekieli pyrkii usein mukailemaan nuoren lukijan oletettua kielenkäyttöä englanninkielisten fraasien, slangisanojen ja nuorille tyypillisten puhekielisten ilmausten kautta. Myös värittävien ilmausten runsas esiintyminen mukailee nuorille tyypillistä affektiivista kielenkäyttöä. Nuorten onkin todettu käyttävän runsaasti intensiteetti-ilmauksia, jotka osaltaan värittävät puheilla olevaa asiaa joko negatiivis- tai positiivissävytteiseksi. Intensiteetti-ilmausten runsas käyttö luo myös liioittelun tuntua nuorten puhekieleen, ja sitä tarkoituksenmukaisesti mukailee myös tutkimusaineistona toimiva teksti. Kuten havainnollistavien retoristen keinojen yhteydessä mainitsin, myös osa aineistossa esiintyvistä maksiimeista ja sanonnoista mukailee nuorille tyypillisiä ilmaisuja.

Tietoteksti hyödyntää siis kielessään varsinkin sellaisia kielen keinoja, joita nuoren lukijan oletetaan omassa kielenkäytössään käyttävän tai muuten vetoavan lukijaan. Muita vetoavia ja vaikuttavia kieleen yhdistettäviä retorisia keinoja on puhuttelu. Puhuttelu ei pyri mukailemaan oletetun lukijan kielenkäyttöä, mutta sillä on merkittävä rooli lukijan osallistamisessa ja täten tähän vaikuttamisessa. Puhuttelun kautta tietoteksti kohdistetaan suoraan lukijalle, ja tällöin teksti erityisesti kiinnittää lukijan huomion. Puhuttelu ilmentää myös arvostusta ja kohteliaisuutta, mikä osaltaan vaikuttaa lukijaan.

Tutkimukseni perusteella ensimmäiseen tutkimuskysymykseen voidaan siis vastata, että nuoriin kohdeyleisönä pyritään vaikuttamaan erityisesti tekstiä havainnollistavin ja puhekieltä mukailevin retorisin keinoin. Havainnollistavan retoriikan keinoihin kuuluvat metafora, rinnastukset, esimerkit ja maksiimit. Puhekieltä mukailevaan retoriikkaan puolestaan lukeutuvat englanninkieliset sanat ja fraasit, slangit, värittävät ilmaisut sekä tässäkin maksiimit. Puhuttelua ei kuitenkaan runsaan käyttönsä vuoksi voida sivuuttaa, vaan se nähdään myös aineistossa korostuvana retorisenä keinona.

Tutkimuksessani korostuneet retoriset keinot mukailevat osittain esimerkiksi Lehtimäen (2019) tietokirjallisuuden ohjailevaa retoriikkaa käsittelevän tutkimuksen tuloksia. Tutkimustuloksia yhdistää esimerkiksi huumori ja puhuttelu aineistoissa esiintyvissä retorisisina keinoina. Puhuttelun kautta pyritään siis vaikuttamaan sekä nuoriin että luomaan luotettavaa puhujakuvaa. Lehtimäki käsittelee huumoria retorisenä keinona siinä missä omassa tutkimuksessani se näyttäytyy laajempaan sävynä, jota retoriset keinot luovat. Myös muita Lehtimäen tutkimuksessa hyödynnettyjä retorisia keinoja esiintyy omassa tutkimusaineistossani, mutta kuitenkin niin harvakseltaan, että en ole ottanut niitä osaksi analyysia. Esimerkiksi Lehtimäen tutkimuksessa korostuva retorinen kysymys näyttäytyy satunnaisesti omassa aineistossani. Tutkimustuloksieni siis poikkeavat kuitenkin jokseenkin Lehtimäen tutkimustuloksista, mikä oli oletettavaa muun muassa aineistona toimineiden teosten kohdeyleisöjen näkyvän eron vuoksi.

Myös Härmän (2021) tutkimuksesta on poimittavissa muutamia retorisia keinoja, jotka esiintyvät omassa tutkimustuloksissani. Muun muassa retorisen kysymyksen käyttö korostuu lukiolaistenkin teksteissä, ja kuten mainitsin sitä käytetään retorisenä keinona harvakseltaan omassa aineistossanikin. Lisäksi Härmän aineistosta esiinnoussut tunneilmaisujen käyttö voidaan liittää omassa aineistossani hyödynnettyyn värittävien ilmaisujen käyttöön, jotka ilmaisevat toisinaan tunnetta käsiteltävää asiaa kohtaan. Näin ollen osa lukiolaisten hyödyntämisestä retorisisista keinoista mukailee keinoja, joilla nuoriin pyritään vaikuttamaan.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen vastaukseen viitaten voidaan todeta, että esiinnoussuiden retoristen keinojen vaikuttavuus perustuu pitkälti lähestymistapaan nuoren lukijan oman elämän kautta. Kirjallisuuden klassikkoteoksia käsittelevä tietoteksti hyödyntää nykykulttuurin esimerkkejä ja kieltä, jotta vanhat klassikot näyttäytyisivät nuorille heidän maailmaansa sopivimmiksi. Samalla voidaan siis vastata toiseen tutkimuskysymykseen ja todeta, että retoriikka perustuu klassikkoteosten käsittelyyn nykyajan sekä nuorille tuttuun ja tyyppillisten asioiden kautta. Mukana vaikuttamassa on muun muassa erilaisia nuorille tuttuja sovelluksia, paikkoja ja harrastuksia. Teksti näyttäytyy lukijalle vaikuttavampana, kun siihen on helppo samastua.

Tutkimusaineistossani ilmenevä retoristen keinojen kautta rakentuva huumori perustuu pitkälti rekisterin rikkoutumiselle ja siitä seuraavalle huumorille. Lisäksi retoriset keinot luovat paikoittain ironista sävyä tekstiin. Ironiaa rakentavat liioittelevat ilmaisut, joita esiintyy erityisesti puhuttelun luomana. Rekisteriin perustuvaa huumoria puolestaan luovat erityisesti puhekieli, värittävät ilmaisut, maksiimit sekä osa havainnollistavissa esimerkeissä ja rinnastuksissa esiintyvistä kielenkäytöstä. Puhekieli englannin kieleen viittaavine sanoineen ja slangilmauksineen rikkoo näkyvästi muuten suomen yleiskieleen perustuvaa rekisteriä. Samoin osa värittävästä ilmauksesta näyttyy tekstiä niin radikaalisti värittävinä, että tekstin vallitseva sävy muuttuu niiden käytön myötä. Myös rinnastuksissa ja esimerkeissä esiintyy toisinaan kieltä, joka puhekielisyydellään rikkoo rekisteriä. Näin ollen rinnastuksia ja esimerkkejä voidaan myös pitää huumoria luovina keinoina. Kyseisissä retorisissa keinoissa korostuvat rekisterin rikkomisen lisäksi myös liioittelun ja stereotyyppien kautta syntyvä huumoria. Lisäksi maksiimit rikkovat helpostikin vallitsevaa rekisteriä joko vanhaaikaisella kielellään tai päinvastoin uudenaikaisella. Maksiimit usein kuitenkin eroavat muusta tekstistä rikkoen rekisteriä.

Kolmanteen tutkimuskysymykseen vastaamisen lisäksi edellä mainitun myötä voidaan todeta, että teoksen vaikuttavuus perustuu siihen, että huumoria luodaan retoriikan kautta siten, että se varmasti herättää lukijan huomion. Huomiota herättävyydellä tarkoitetaan juuri rekisterin rikkoutumista. Rekisterin rikkoutuminen voidaan halutessa nähdä myös yhtenä retorisisista keinoista. Tutkimuksen myötä voidaan todeta, että yleiskielestä ja tietyistä tekstilajin rekisteristä poikkeaminen näyttävät siis lukijaan vaikuttavana retoriikkana, jolla on mahdollisesti myönteinen vaikutus nuorten lukumotivaatioon.

5.2 Pohdinta

Olen tässä tutkielmassa pyrkinyt kattavasti tarkastelemaan ja esittelemään, millaisin retorisin keinoin nuoriin lukijoihin pyritään vaikuttamaan lasten ja nuorten tietokirjallisuutta edustavassa tutkimusaineistossani. Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti tutkielmani ei pyrkinyt saavuttamaan aukottomia tuloksia, mutta tutkielman myötä alussa asettamani tutkimustavoite täyttyi toivotusti, ja esittelinkin sitä edellä tutkimustulosten muodossa.

Tutkimustulokset perustuvat pitkälti omaan päättelyyni ja tulkintaani kielentutkijana. Olen kuitenkin nojautunut päätelmissäni laajasti alan lähdekirjallisuuteen ja esiteltyt avoimesti aineistoesimerkit sekä perustellut päätelmät, joita olen aineistoesimerkkien pohjalta tehnyt. Koen siis tutkimustulokseni uskottavina vaikkakaan en

aukottomina, sillä on mahdollista, että ilmiön laatua tutkittaessa jokin asia voidaan tulkita usealla tavalla.

Erityisen monitulkintaisena ja jopa paikoittain haastavana koen tutkielmassanikin käsitellyn huumorin lajin. Tutkimusaineistoni on luonteeltaan humoristinen ja sisältää runsaasti humoristisia elementtejä ja ilmauksia, mutta tutkimusasetelmani vuoksi olen tarkastellut vain retoriikan myötä rakentunutta huumoria. Huumorin kokeminen on loppujen lopuksi yksilöllistä, ja siksi on paikoittain ollut haastavaa todeta objektiivisesti, onko jokin ilmaisu tarkoitettu humoristiseksi vai ei. Olen kuitenkin huumoriakin tarkastellessani pyrkinyt perustelemaan näkemykseni avoimesti, jotta tutkimustuloksia voidaan pitää uskottavina.

Olen myös analyysia esitellessäni tuonut esiin kritiikkiä aineiston retoriikan onnistuneisuutta kohtaan. Kuten olenkin jo maininnut, kaikki aineistossa hyödynnetyt retoriset valinnat eivät palvele kohdeyleisöä tai mukaile yleisön tarpeita. Satunnaiset nykyajan kautta havainnollistavat esimerkit tai nuorten kieltä mukailevat sanavalinnat eivät välttämättä näyttäyty nuorten silmissä heille suunnattuna retoriikkana, sillä ilmiöt ja kieli eivät oletetun vastaisesti mukailekaan heidän elämäänsä. Esimerkiksi aineistoesimerkeissä esiintyvä seuranhakusovellus Tinder ei ole alaikäisille avoin, joten ei voida pitää oletuksena, että kaikki nuoret edes tietäisivät siitä ja sen ominaisuuksista. Aineistossa esiintyvistä sovelluksista kokonaan uupumaan jää puolestaan tällä hetkellä nuorten suosiota nauttiva mobiilisovellus TikTok. Myöskään verotukseen tai politiikkaan viittaavat aineistoesimerkit eivät näyttäyty kaikille nuorille vielä tuttuina asioina, ja siksi niidenkin kohdalla retoriikka ontuu. Samoin osa nuorten kieltä jäljittelevistä ilmauksista näyttäytyy aikaansa jälkeen jääneiltä, ja tällöin ne voivat tarkoitusperäänsä päinvastaisesti näyttäytyä nuoren silmissä jopa lapsellisina tai noloina.

En kuitenkaan väitä, etteikö tutkimusaineistona toiminut teos olisi nuorten lukijoiden lisäksi suunnattu vanhemmallekin yleisölle. Päinvastoin itse pidän lukukokemusta viihdyttävänä juuri sen vuoksi, että teos puhuttelee sekä nuoria että aikuisia. Lisäksi tiedostan nuorten kielenkäytön jatkuvan muutosalttiuden. Vuonna 2019 julkaistun teoksen ei voidakaan olettaa sisältävän vuonna 2021 nuorten suosimia sanavalintoja tai sanontoja, sillä lyhytikäisyytensä vuoksi vanhat unohtuvat sitä mukaa kun uusia syntyy (Routarinne & Uusi-Hallila 2008: 30). Tutkimusasetelemani huomiioon ottaen olen kuitenkin tutkielmassani keskittynyt tarkastelemaan niitä keinoja, joilla juuri nykynuoriin pyritään vaikuttamaan. Täten olen tehnyt nostoja myös niistä keinoista, jotka eivät oman tulkintani mukaan ole toimivia keinoja halutessa vaikuttaa nuoriin lukijoihin.

Mahdollisena jatkotutkimusehdotuksena pidänkin tutkimusta, jossa tarkasteltaisiin nuorisokielen lyhytikäisyyttä ja muutosalttiutta. Mielenkiintoista olisi vertailla esimerkiksi tutkimusaineistonani toiminutta teosta *Taltuta klassikko!* ja sen jatko-osaa

Taltuta klassikko! goes länsimainen kirjallisuus. Teosten julkaisujen välillä on vain kaksi vuotta, mutta siinä ajassa nuorisokieli on ehtinyt muuttua jo valtavasti esimerkiksi median ja uusien sovellusten tuomien uusien sanojen myötä. Tällöin saataisiin tietoa myös ajankohtaisimmista nuoriin vaikuttavista kielen keinoista.

Tutkimukseni myötä saavutettiin tietoa siitä, millaisin keinoin nuoriin lukijoina pyritään vaikuttamaan ja miten kyseiset keinot toimivat vaikuttimina eli miten niitä kannattaa käyttää. Tutkimustulosten voidaankin nähdä hyödyttävän nuorten lukemisen parissa työskenteleviä tahoja, sillä tutkimustuloksia voidaan soveltaa tilanteisiin ja teksteihin, joissa lukumotivaatiota yritetään kehittää.

Tutkimuksestani uupumaan jää kuitenkin retoristen keinojen käytön toimivuuden todistaminen. Tarkastelen, mihin aineiston retoriikan vaikuttavuus perustuu, mutta näkemys ei ole suoraan nuorten oma. Toisena jatkotutkimusehdotuksena esitänkin tutkimusta, joka käsittelisi tutkimukseni kautta esille nousseiden retoristen keinojen toimivuutta konkreettisesti nuorten näkökulmasta esimerkiksi haastattelu- tai kyselytutkimuksen muodossa. Tällöin saataisiin todenmukaista tietoa siitä, vaikuttaako retoristen keinojen käyttö nuorten lukukokemukseen myönteisesti ja sitä kautta lukumotivaation kasvuun.

LÄHTEET

- Aro, Jari 1999: *Sosiologia ja kielenkäyttö. Retoriikka, narratiivi, metafora*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Attardo, Salvatore 1994: *Linguistic theories of humor*. New York: Mouton de Gruyter.
- Fairclough, Norman 1989: *Language and power*. London: Longman.
- Haapanen, Pirkko 1996: Roomalaisten korkein taito. Johdanto antiikin retoriikkaan. Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa* s. 23–51. Tampere: Vastapaino.
- Halliday, M. A. K. 1978: *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.
- Hester, Stephen 1998: Describing 'Deviance' in School: Recognizably Educational Psychological Problems. Charles Antaki & Sue Widdicombe (toim.), *Identities in Talk* s. 133–150. London: Sage.
- Hietalahti, Jarno 2016: Huumorin dynaaminen käsite. Erich Fromm ja humanin huumorin mahdollisuus. *Ajatus* (73) s. 281–287. – <https://journal.fi/ajatus/article/view/67646>
- Hietalahti, Jarno 2018: *Huumorin ja naurun filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hiidenmaa, Pirjo 2017: *Tietokirjallisuus*. Helsingin yliopisto. – <https://www2.helsinki.fi/fi/unitube/video/9ceac857-e656-4a51-a199-bc46b00ed882>
- Hosiaislouma, Yrjö 2016: *Kirjallisuusoppi: Aapisesta äänirunoon*. Helsinki: Avain.
- Härmä, Kimmo 2021: *Lukio-opiskelijoiden argumentaatiotaidot: Kontekstina yhteiskunnalliset ympäristöaiheet maantieteiden opetuksessa*. Itä-Suomen yliopisto. – <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/24197?locale-attribute=fi>
- Jarva, Vesa & Nurmi, Timo 2006: *Oikeeta suomee: Suomen puhekielen sanakirja*. Jyväskylä: Gummerus.
- Jokinen, Arja 1999: Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* s. 126–160. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2016: *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino. E-kirja.
- Juhila, Kirsi: Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Luettu 15.10.2021. – <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/>
- Kansalliskirjasto 2021: *Julkaisu- ja kartuntatilastot*. Luettu 15.10.2021. – <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/julkaisu-ja-kartuntatilastot>
- Kirjakauppaliitto 2021: *Mitä Suomi lukee?* Luettu 15.10.2021. – <https://kirjakauppaliitto.fi/kirja-ala-suomessa/mita-suomi-lukee/>
- Kielitoimiston ohjepankki 2021. – <http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/naku/>
- Knuuttila, Seppo 2015: Huumorin tartunta. – Seppo Knuuttila, Pekka Hakamies, & Elina Lampela (toim.), *Huumorin skaalat: Esitys, tyyli, tarkoitus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Kurela, Johanna 1996: *Intensiteettiadverbit Helsingin puhekielessä 1970- ja 1990-luvulla*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Lappalainen, Hanna 2001: Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. – *Virittäjä* 105 (1) s. 74–101.
- Lappalainen, Hanna 2008: Kielellinen vaihtelu vuorovaikutuksen resurssina. – Sara Routarinne & Tuula Uusi-Hallila (toim.), *Nuoret kielikuvaassa: Kouluikäisten kieli 2000-luvulla* s. 85–103. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Larjavaara, Matti 1999: Kieli, kohteliaisuus ja puhuttelu. *Kielikello* 2/1999. – <https://www.kielikello.fi/-/kieli-kohteliaisuus-ja-puhuttelu>
- Lyons, Antonia C. & Griffin, Christine 2003: Managing menopause: a qualitative analysis of selfhelp literature for women at midlife. *Social Science & Medicine* 56 (2003) s. 1629–1642.
- Lehtimäki, Maija (2019). *Ohjaileva retoriikka Pentti O. A. Haikosen populaaritieteellisessä teoksessa Tietoisuus, tekoäly ja robotit*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yhteiskuntatieteiden tiedekunta. – <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/117204/Lehtim%C3%A4kiMaija.pdf?sequence=2>
- Lyytikäinen, Erkki 2016: 'Sanotaan tyyliin näin': Kirjoituksia kielen ilmiöistä. Tampere: Gaudeamus.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa 2004: *Argumentti ja kritiikki*. Tampere: Gaudeamus.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 166. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone 2012. – <http://mot.kielikone.fi/mot/jyu/netmot.exe?motportal=80> 11.11.2013.
- Knuuttila, Simo, Niiniluoto, Ilkka & Thesleff, Holger (toim.) 1997: Esipuhe. *Retoriikka* s. 5–6. Helsinki: Gaudeamus.
- Kuusi, Matti 2017: Sananlaskut ja sananparsikokoelmat. Kari Laukkanen, Pekka Hakamies & Matti Kuusi (toim.). *Sananlaskut* (4. painos.). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Muikku-Werner, Pirkko, Jantunen, Jarmo Harri & Kokko, Ossi 2008: *Suurella sydämellä ihan sikana: Suomen kielen kuvaileva fraasisanakirja*. Jyväskylä: Gummerus.
- Mäntynen, Anne & Säaskilahti, Minna 2012: Uusi retoriikka genrejen tutkimuksessa. Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiiliä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 194–207. Helsinki: Gaudeamus.
- Opetushallitus 2019: *Lukutaito on jokaisen supervoima – Opetushallitus koordinoi valtakunnallista työtä lukemisen edistämiseksi*. Luettu 15.10.2021. – <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2019/lukutaito-jokaisen-supervoima-opetushallitus-koordinoi-valtakunnallista-tyota>
- Partington, Allan 2008: From Wodehouse to the White House: A corpus-assisted study of play, fantasy and dramatic incongruity in comic writing and laughter-talk. *Lodz Papers in Pragmatics* 4 s. 189–213.
- Paunonen, Heikki 1995: Puhesuomen muuttuva omistusmuotojärjestelmä. – *Virittäjä* 99 s. 501–531.

- Paunonen, Heikki & Paunonen, Marjatta 2017: *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii: Stadin slangin suursanakirja* (6. painos.). Helsinki: WSOY.
- Perelman, Chaïm 1996: *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.
- Pomerantz, Anita 1986: *Extreme Case Formulations: A Way of Legitimizing Claims*. Human Studies 9. 219–229. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
- Potter, Jonathan 1996: *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: Sage.
- Rahtu, Toini 2006: *Sekä että. Ironia koherenssina ja inkoherenssina*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Redfoxsanakirja 2021 – <https://redfoxsanakirja.fi/>
- Routarinne, Sara & Uusi-Hallila, Tuula 2008: *Nuoret kielikuvassa: Kouluikäisten kieli 2000-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Summa, Hilikka 1998: Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa* s. 51–85. Tampere: Vastapaino.
- Suomen tietokirjailijat ry 2021: *Tietokirjallisuuden lajit*. Luettu 15.10.2021. – [Tietokirjallisuuden lajit - Suomen tietokirjailijat ry](#)
- Suoninen, Eero 1999: Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkessä* s. 17–37. Tampere: Vastapaino.
- Tainio, Liisa 1999: Opaskirjojen kieli ikkunana suomalaiseen parisuhteeseen. *Naistutkimus* 99 (1) s. 2–26. Helsinki: Suomen naistutkimuksen seura.
- Tammi 2021: *Taltuta klassikko!* – <https://www.tammi.fi/kirja/aria-laakso/taltuta-klassikko!/9789520409111>
- Venour, Chris, Ritchie, Graeme & Mellish, Chris 2011: Dimensions of incongruity in register humour. Marta Dynel (toim.), *The Pragmatics of Humour Across Discourse Domains* s. 125–143. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Toriseva, Marianne 2008: Englanti kohtaa suomen skeittiteksteissä. – Sara Routarinne & Tuula Uusi-Hallila (toim.), *Nuoret kielikuvassa: Kouluikäisten kieli 2000-luvulla* s. 169–186. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. – <http://scripta.kotus.fi/visk> 1.11.2008.
- Voutilainen, Eero 2012: Rekisteri. Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiiliä & Mikko Louhela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 70–76. Helsinki: Gaudeamus.
- Yli-Vakkuri, Valma 1989: Suomalaisen puhuttelun piirteitä. – Anneli Kauppinen & Kyllikki Keravuori (toim.), *Kielen käyttö ja käyttäjä* s. 43–74. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 36. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.

Aineistolähde: Laakso, Maria & Rojola, Johanna (kuvittanut) 2019: *Taltuta klassikko!* Helsinki: Tammi.

